

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

**Νικόλαος Μπεζαντάκος, Καθηγητής
του Παν/μίου Αθηνών**

Αμφιλόχιος Παπαθωμάς, Επίκ.

Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών

**Ευαγγελία Λουτριανάκη, Φιλολόγος
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης**

**Βασίλειος Χαραλαμπάκος,
Φιλολόγος**

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Αλέξανδρος Κεσίσογλου, Αναπλ.

Καθηγητής του Παν/μίου Ιωαννίνων

Μαρίνα Δεδούλη, Σχολ. Σύμβουλος

Γεωργία Κατσαγάνη –

Γιαννακοπούλου, Φιλολόγος

Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Δημήτριος Καλανδράνης,

Σκιτσογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπυρίδων Καράμπαλης, Φιλόλογος

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ
ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ**

**Σωτήριος Γκλαβάς, Μόνιμος
Πάρεδρος του Παιδαγωγικού
Ινστιτούτου**

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Σεβαστιανή Μακρή, Ζωγράφος

**ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

**Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Νικόλαος Μπεζαντάκος
Αμφιλόχιος Παπαθωμάς
Ευαγγελία Λουτριανάκη
Βασίλειος Χαραλαμπάκος**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

Ελληνικά Γράμματα

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο αυτό γράφτηκε με σκοπό να προσφέρει στους μαθητές τη δυνατότητα να γνωρίσουν μια μορφή της ελληνικής γλώσσας, αυτήν που ονομάζουμε «Αρχαία Ελληνικά». Είναι αλήθεια ότι τα «Αρχαία Ελληνικά» έγιναν γνωστά σ' ολόκληρο τον κόσμο και πολλοί ασχολήθηκαν μαζί τους, επειδή είναι η γλώσσα στην οποία γράφτηκαν έργα που θεμελίωσαν τον πνευματικό πολιτισμό της ανθρωπότητας. Αυτή η γνωριμία, αν γίνει σωστά, νομίζουμε ότι θα είναι χρήσιμη για πολλούς λόγους, μερικοί από τους οποίους αξίζει να αναφερθούν. Κάθε γλώσσα υπακούει σε κανόνες, έχει συγκεκριμένη δομή, βάσει της οποίας συγκροτείται ο λόγος, δικό

της κλιτικό σύστημα, στοιχεία, δηλαδή, που και μόνο η μάθησή τους αποτελεί σπουδαίο διανοητικό γύμνασμα. Πολύ περισσότερο που τα «Αρχαία Ελληνικά» είναι μια πολύ πειθαρχημένη γλώσσα που δίνει όμως ταυτόχρονα μεγάλη ελευθερία να την χρησιμοποιεί κανείς με το δικό του προσωπικό ύφος. Νομίζουμε, λοιπόν, ότι η κατανόηση της δομής ενός κειμένου οξύνει την σκέψη του μαθητή όσο και η κατανόηση μιας αλγεβρικής εξίσωσης. Εξάλλου τα Αρχαία Ελληνικά είναι ο όχι και τόσο μακρινός πρόγονος της γλώσσας που μιλάμε και γράφουμε σήμερα. Μετρώντας τον χρόνο με κάπως ιδιόμορφο τρόπο μπορούμε να πούμε ότι π.χ. από τον Αισχύλο και τον Θουκυδίδη μας χωρίζουν «μόνο» εβδομήντα, το πολύ

ογδόντα παππούδες. Είναι, λοιπόν, δυνατόν να αντιληφθούν οι μαθητές πολύ εύκολα ότι η γλώσσα που μιλάμε σήμερα είναι ο κατ' ευθείαν απόγονος εκείνης της μορφής της ελληνικής γλώσσας που μιλιόταν εδώ στον ίδιο χώρο πριν από τουλάχιστον 2.500 χρόνια. Με κάποια έκπληξη ίσως θα διαπιστώσουν ότι σε μεγάλο βαθμό χρησιμοποιούνται τότε και τώρα οι ίδιες λέξεις με την ίδια ή με διαφορετική σημασία. Αυτή η παρακολούθηση των σημασιών των λέξεων και της χρήσης τους μέσα στο πέρασμα του χρόνου αποτελεί ασφαλώς μια γοητευτική «εξερεύνηση», η οποία θα κάνει τον μαθητή να αντιληφθεί καλύτερα την εξέλιξη της γλώσσας μας και να αποκτήσει καλύτερη γνώση γι' αυτήν.

Προσπαθήσαμε με το παρόν βιβλίο να δείξουμε αυτή την συνέχεια και την συγγένεια με τρόπο απλό και ευχάριστο, γιατί θέλαμε τα ελληνόπουλα να αγαπήσουν τα «Αρχαία Ελληνικά», να πάψουν να τα θεωρούν δύσκολα και ακόμη να πιστέψουν ότι είναι χρήσιμα. Ελπίζουμε ότι σε μεγάλο βαθμό θα πετύχουμε αυτούς τους στόχους μας. Είναι καιρός να πάψουν να θεωρούνται τα «Αρχαία Ελληνικά» μάθημα στην καλύτερη περίπτωση δύσκολο και στην χειρότερη άχρηστο. Είναι οι ρίζες της γλώσσας μας και πρέπει να τα φροντίζουμε γιατί η γλώσσα μας τα έχει ανάγκη, όπως ακριβώς κάθε ζωντανός οργανισμός έχει ανάγκη τις ρίζες του. Ελπίζουμε ότι στο τέλος και της Τρίτης τάξης του Γυμνασίου οι μαθητές θα έχουν

αποκτήσει μια αρκετά καλή γνώση της Αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Ίσως έτσι φθάσουν κάποτε να συνεχίσουν την ενασχόλησή τους με την γλώσσα (όχι κατ' ανάγκην επαγγελματικά) και να αποκτήσουν το προνόμιο που θα ήθελαν να έχουν πολλοί άνθρωποι απ' όλον τον κόσμο: να κατανοήσουν κάποιο αρχαίο ελληνικό κείμενο διαβάζοντάς το στο πρωτότυπο.

Η συγγραφική ομάδα

Ενότητα 1

Το ταξίδι των λέξεων

στο χρόνο...

----->

Η Νέα Ελληνική γλώσσα προήλθε από την Αρχαία Ελληνική και είναι αποτέλεσμα συνεχούς εξέλιξης μέσα στους αιώνες. Η συγγένεια της Αρχαίας και της Νέας Ελληνικής είναι σαφής, αρκεί να δούμε πόσες λέξεις, καταλήξεις, σημασίες κ.ά. της αρχαίας γλώσσας επιβιώνουν μέχρι τις μέρες μας ή πόσες φράσεις αρχαίες και αρχαιοπρεπείς λόγιες χρησιμοποιούνται σήμερα στον γραπτό ή προφορικό λόγο της Νέας Ελληνικής. Ας δούμε μερικά παραδείγματα:

νοῦς ὑγιῆς ἐν σώματι ὑγιεῖ

εὖ ἀγωνίζεσθαι

πύξ λάξ

κύκνειον ἄσμα

δημοσία δαπάνη

τὰ παιδιά παίζει

γνώθι σαυτόν

ἔπεα πτερόεντα

τὸ δὲς εξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς
σοφοῦ

Εὐρηκα! Εὐρηκα!

εὖ ζήν

Μολὼν λαβέ!

μὴ μου ἄπτου

καινὰ δαιμόνια

στήλη ἄλατος

ἄρον ἄρον

ἀπὸ μηχανῆς θεός

γόρδιος δεσμός

Χρησιμοποιεῖτε ἢ ακούτε
συχνά ἀνάλογες φράσεις; Να τις
σημειώσετε στα παρακάτω κενά:

Στο προοίμιο της Ὀδύσσειας απαντούν λέξεις που χρησιμοποιούνται και στη Νέα Ελληνική με την ίδια σημασία: Μοῦσα, πολὺς, ἱερός, ἄνθρωπος, πόντος, ψυχή, ἑταῖρος, νόστος, αὐτός, θεά.

Η Αρχαία Ελληνική (μέσω και της Λατινικής στην περίπτωση των γαλικών, των ισπανικών, των ιταλικών και των ρουμανικών) προσέφερε λέξεις ή ρίζες λέξεων σε όλες τις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες:

«...Our critical problem such as the numismatics plethora generate some agony and melancholy. This phenomenon is characteristic of our epoch...In parallel, a panethnic un hypocritical economic synergy and harmonization in a democratic climate is basic...»

Απόσπασμα από ομιλία του Ξενοφώντα Ζολώτα στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στις 26/9/1957. Ποιος, κατά τη γνώμη σας, ήταν ο σκοπός του ομιλητή;

(αγγλ./ γαλλ.) Europe < Εύρωπη (= αυτή που έχει εύρεις ὠπας, μεγάλα μάτια)

αγγλ.) democracy – monarchy– anarchy– despotism – hegemonism – tyranny

(αγγλ.) harmony < ἄρμονία < ἄρμός

(γαλλ.) histoire < ἱστορία < ἴστωρ
(= ο γνῶστης)

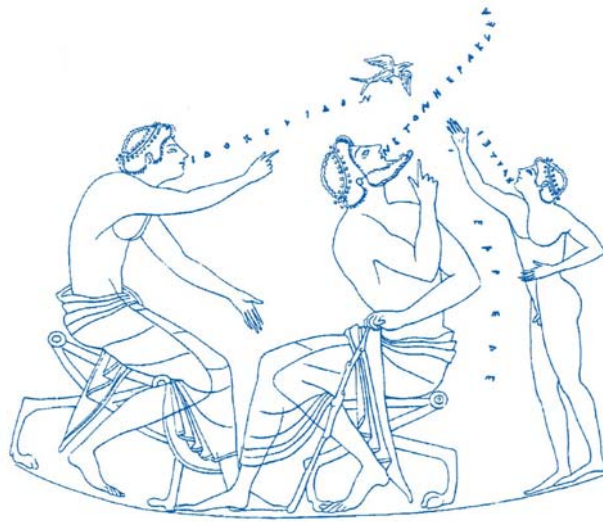
ἀνάλυσις > (αγγλ.) analysis / (γαλλ.)
analyse / (ιταλ.) analisi / (γερμ.)
Analyse

(αγγλ.) athlete < ἄθλητής <
ἀθλοῦμαι < ἄθλον (= βραβείο,
ἔπαθλο)

Αν γνωρίζετε άλλες ξένες λέξεις
με ελληνική προέλευση, να τις
σημειώσετε στα παρακάτω κενά:

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η ανίχνευση λέξεων που χρησιμοποιούμε στη Νέα Ελληνική και θεωρούνται δάνεια από ξένες, ενώ στην πραγματικότητα είναι ελληνικές λέξεις που... ταξίδεψαν και επέστρεψαν στον τόπο τους. Πρόκειται για **αντιδάνεια**, όπως είναι λ.χ. η λ. «καναπές» < γαλλ. canapé < λατ. conopseum < ελλ. κωνωπεΐον, η λ. «πέναλι» < μεσαιων. λατ. roenalitas < λατ. roenalis < λατ. roena < ελλ. ποινή.

Οι Έλληνες και η ελληνική γλώσσα

**Παράδειγμα διαλόγου
σε παράσταση αγγείου, ο οποίος
στη ν.ε. αποδίδεται ως εξής:
«Ένα χελιδόνι!», «Μα τον Ηρακλή,
ήρθε η άνοιξη!»
(παράσταση σε αττικό αγγείο,
6ος αι. π.Χ., Αγία Πετρούπολη).**

Η Αρχαία Ελληνική γλώσσα αποτελεί μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς των Ελλήνων. Η ιστορία της ελληνικής γλώσσας αρχίζει πριν από 40 αιώνες περίπου. Τα παλαιότερα μνημεία της

είναι οι πινακίδες της γραμμικής γραφής Β´ (περ. 1450-1200 π.Χ.), που ήταν γραμμένες σε συλλαβογραφικό αλφάβητο.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η Ελληνική αποτελεί μοναδικό παράδειγμα γλώσσας με **αδιάκοπη ιστορική συνέχεια**. Έτσι, μπορούμε να μιλάμε για **ενιαία** ελληνική γλώσσα από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Τα κείμενα που έχουν διασωθεί, σε συνδυασμό με τα αρχαιολογικά ευρήματα, αποτελούν τις **μαρτυρίες του παρελθόντος**. Η επαφή με τα πρωτότυπα κείμενα έχει την ίδια σημασία με το άγγιγμα ενός αγάλματος, καθώς αποκομίζουμε μια **αίσθηση οικειότητας με το παρελθόν μας**.

Η καταγωγή του ελληνικού αλφαβήτου

Οι Φοίνικες και οι Έλληνες

Το **φοινικικό αλφάβητο** εισάγεται στην Ελλάδα κατά την περίοδο ακμής των σχέσεων Φοινίκων και Ελλήνων, δηλ. μεταξύ 12ου και 9ου αι. π.Χ. Ήταν ένα **συμφωνογραφικό – συλλαβογραφικό αλφάβητο**, το οποίο περιλάμβανε 21 συλλαβογράμματα, καθένα από τα οποία αντιστοιχούσε και σε κάποιες συλλαβές, π.χ. το τ = τ, τα, τε, το, τι. Τα γράμματα Ξ, Φ, Χ, Ψ, Ω έλειπαν, ενώ υπήρχαν επιπλέον το δίγαμμα (F) και το κόππα (Ϛ).

Παράδειγμα: Η λέξη «μαθητής», εάν υπήρχε, στο φοινικικό σύστημα θα γραφόταν «μ.θ.τ.ς», θα μπορούσε δηλ. κάποιος που δεν

καταλαβαίνει καλά τα συμφραζόμενα να διαβάσει «μαθητές» ή «μαθητάς» (αιτ. πληθ.) ή «μαθητός» (= αυτός που μπορεί να μαθευτεί).

Οι Έλληνες έκριναν ότι το αλφάβητο αυτό θα προκαλούσε δυσκολίες. Το προσάρμοσαν, λοιπόν, στις δικές τους φωνητικές ανάγκες και το συμπλήρωσαν μετατρέποντάς το σε **φωνολογικό**. Δηλαδή, κάθε γράμμα αντιστοιχούσε πλέον σε έναν φθόγγο, φωνήεν ή σύμφωνο, οπότε επιτυγχανόταν ακρίβεια και ευκολία στην εκμάθηση. Το νέο αλφάβητο ονομάστηκε **ελληνικό**.

Τα **πρώτα σωζόμενα γραπτά μνημεία** της ελληνικής γλώσσας στο ελληνικό αλφάβητο είναι η επιγραφή του ποτηριού του Νέστορος (πιθ. 740-720 π.Χ.) και της οινοχόης του Δίπυλου (735-725 π.Χ.).

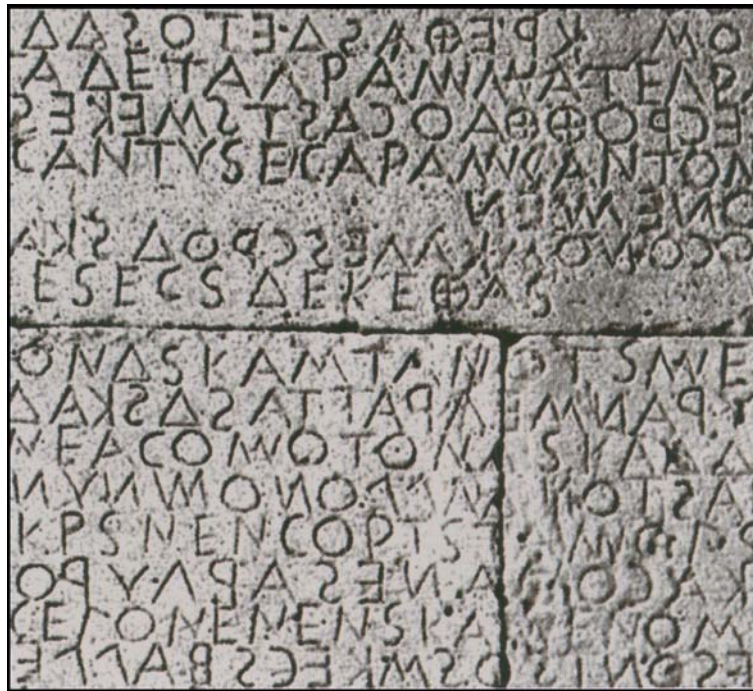
Οινοχόη διακοσμημένη με γεωμετρικά θέματα που βρέθηκε το 1871 στο Δίπυλο του Κεραμεικού στην Αθήνα. Χρονολογείται στο τρίτο τέταρτο του 8ου αι. π.Χ. Η επιγραφή που φέρει αποτελεί το αρχαιότερο έως τώρα γνωστό δείγμα αλφαβητικής γραφής στον ελληνικό κόσμο. Δόθηκε ως έπαθλο ορχηστικού αγώνα (δηλ. αγώνα χορού), όπως μαρτυρεί η επιγραφή που φέρει: «Όποιος τώρα απ' όλους τους χορευτές χορεύει πιο ανάλαφρα, αυτός ας το πάρει» (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας).

Οι διάλεκτοι της Αρχαίας Ελληνικής

Η Αρχαία Ελληνική παρουσιάζει ποικιλία διαλέκτων. Από τον 4ο αι. π.Χ. άρχισε να επικρατεί η **Αττική**, που διαμορφώθηκε στην **Αθήνα**, έφτασε σε υψηλό βαθμό καλλιέργειας με τα κείμενα του 5ου και του 4ου αι. π.Χ. και τελικά κυριάρχησε.

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τις κυρίες διαλέκτους της Αρχαίας Ελληνικής και τους κυρίους σταθμούς στην πορεία της ελληνικής γλώσσας μέχρι σήμερα. Είναι αυτονόητο ότι ο διαχωρισμός είναι συμβατικός, αφού η γλωσσική εξέλιξη γίνεται **βαθμιαία** και όχι με απότομες αλλαγές.

Ο Νόμος της Γόρτυνας, ισχυρής πόλης της Κρήτης, είναι γραμμένος σε δωρική διάλεκτο. Το απόσπασμα περιέχει διατάξεις σχετικές με το διαζύγιο (450 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας

Από τις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους στη Νέα Ελληνική

Ιωνική –
Αττική

Αρκαδο-
κυπριακή

Αιολική
(Θεσσαλική,
Λεσβιακή,
Βοιωτική)

Δυτική
(Δωρική,
Βορειοδυτική)

Ιωνική – Αττική

Ελληνιστική Κοινή
323 π.Χ. - 330 μ.Χ.

Βυζαντινή - Μεσαιωνική
(330-1453 μ.Χ.)
[Η περίοδος 330-600 μ.Χ.
της πρώιμης Βυζαντινής
θεωρείται μεταβατική]

Νέα Ελληνική
[ήδη από τον 10ο αι. και
τυπικά από το 1453]

Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι εντυπωσιακή η επιβίωση στοιχείων της α.ε. σε νεοελληνικά ιδιώματα και διαλέκτους σε επίπεδο λεξιλογίου, σημασιών και σύνταξης, π.χ. (Μάνη) κλαίουσι, λέουσι, (Τσακωνική) μάτη (< δωρικό μάτηρ = η μητέρα), (Ποντιακή) τ' εμόν (το δικό μου), τα παιδιά, (Κρητική) χοχλιός (< α.ε. κοχλίας), αμπώθω (< α.ε. άπωθῶ) (Κυπριακή) έδοξέν μου (< α.ε. έδοξέ μοι = μου φάνηκε), ορτσούμαι (< α.ε. ὀρχοῦμαι - χορεύω).

«Γιατί να μάθω Αρχαία Ελληνικά;»

Μια απάντηση στο παραπάνω ερώτημα δίνει ένας διαπρεπής ξένος φιλόλογος:

«Από όλες τις δημιουργίες του αρχαίου ελληνικού πνεύματος η πιο θαυμαστή είναι χωρίς αμφιβολία η γλώσσα. Ο άπειρος πλούτος της λεξιλογικής παραδόσεως, η σχεδόν απεριόριστη δυνατότητα συνθέσεως, η σημασιολογική ακρίβεια των πολυάριθμων συνωνύμων, η απλότητα του κλιτικού συστήματος των ονομάτων και ο πλούτος του κλιτικού συστήματος των ρημάτων, το εναλλασσόμενο παιχνίδι των μορίων και των προθέσεων, η διαφάνεια της λογικής και συντακτικής δομής, το εύηχον και η μουσικότητα, τέλος, δημιούργησαν το πιο τέλειο

όργανο που ο άνθρωπος έφτιαξε, για να εκφράσει τις σκέψεις του. Και όπως η γλώσσα δημιουργήθηκε από την ανάγκη να εκφρασθεί η ανθρώπινη σκέψη, έτσι και η ίδια με τη σειρά της συνέβαλε να δημιουργηθούν απ' αυτή τη σκέψη οι λογοτεχνικές μορφές με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους: σκέπτεται κανείς τα Ελληνικά της ποίησης, σ' όλη την ποικιλία της. Και κατόπιν τα Ελληνικά της φιλοσοφίας και της ιστορίας, της ρητορικής, της αφήγησης και του μυθιστορήματος, της γραμματικής και της φιλολογίας, της ιατρικής και των μαθηματικών, της αστρονομίας και της φυσικής, της ζωολογίας και της βοτανικής, της γεωγραφίας και της εθνογραφίας, της θεολογίας. Πλευρές της σκέψεως, τις οποίες, μαζί με άλλες

ακόμη, η Ελλάδα αποκάλυψε στην ανθρωπότητα σε μορφές που έμειναν βασικές. Γι' αυτό η εκφραστική δύναμη της αρχαίας ελληνικής γλώσσας παρέμεινε ενεργή και ζωντανή σε όλες τις γλώσσες του πολιτισμού (τεχνικοί όροι του λεξιλογίου σε όλες τις σύγχρονες γλώσσες)».

Raffaele Cantarella, *La letteratura greca classica*, Firenze 1967, σ. 25
(μτφρ. των συγγραφέων)

Στο κεντρικό κτήριο του Πανεπιστημίου Αθηνών εικονίζονται οι επιστήμες προσωποποιημένες.

Ασκήσεις - Δραστηριότητες

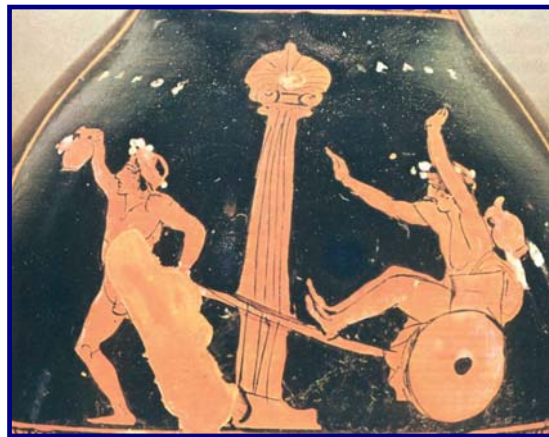
- 1.** Να αναπτύξετε σύντομους διάλογους στη ν.ε. στους οποίους θα χρησιμοποιήσετε τις φράσεις της σελ. 12 ή άλλες ανάλογες.
- 2.** Να βρείτε στο λεξικό (ή να σκεφτείτε) τις ελληνικές λέξεις που αποδίδουν τους παρακάτω ξενικούς όρους:
γκλάμουρ, φαστφούντ, σκόντο, μπάσος, ανφάς, σκάρτος.
- 3.** Με τη βοήθεια λεξικού να βρείτε την ελληνική ρίζα των παρακάτω ξενικών λέξεων: τουρνουά, τζίρος, φαντεζί, παρλάρω, πιάτσα, σκιτσάρω.
- 4.** Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να αναζητήσετε σε έναν τηλεφωνικό κατάλογο εταιρείες ή προϊόντα με αρχαία ελληνικά ονόματα ή θέματα

(π.χ. «Ταχυμεταφορές *Ο ΕΡΜΗΣ*»). Αφού τα κατηγοριοποιήσετε (π.χ. ονόματα θεών, ηρώων, ιστορικών προσώπων), να τα παρουσιάσετε σε ένα κολάζ που θα συνθέσετε. Τα συμπεράσματα σας μπορούν να αποτελέσουν υλικό για ένα άρθρο που θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου σας ή σε άλλο μαθητικό έντυπο.

5. Αναζητήστε στο προοίμιο της *Ίλιάδας* λέξεις που χρησιμοποιούνται στη ν.ε. αυτούσιες (ή ελαφρά τροποποιημένες) ως προς τη μορφή και τη σημασία.

6. Να χωριστείτε σε ομάδες και να συγκεντρώσετε αγγειογραφίες που αναπαριστούν σκηνές της καθημερινής ζωής στην αρχαία Ελλάδα. Στη συνέχεια να βρείτε φωτογραφίες με ανάλογες σκηνές

της σύγχρονης ζωής και να δημιουργήσετε ένα μεγάλο κολάζ που θα το παρουσιάσετε στην τάξη σας καλώντας τους συμμαθητές σας να διατυπώσουν τις σκέψεις τους, καθώς το περιεργάζονται.

Παιδιά διασκεδάζουν με ένα πρόχειρο αμαξάκι (αγγείο του 5ου αι. π.χ., εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Έφηβοι παίζουν παιχνίδι που θυμίζει το σύγχρονο χόκεϋ (επιτύμβιο μνημείο του 6ου αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

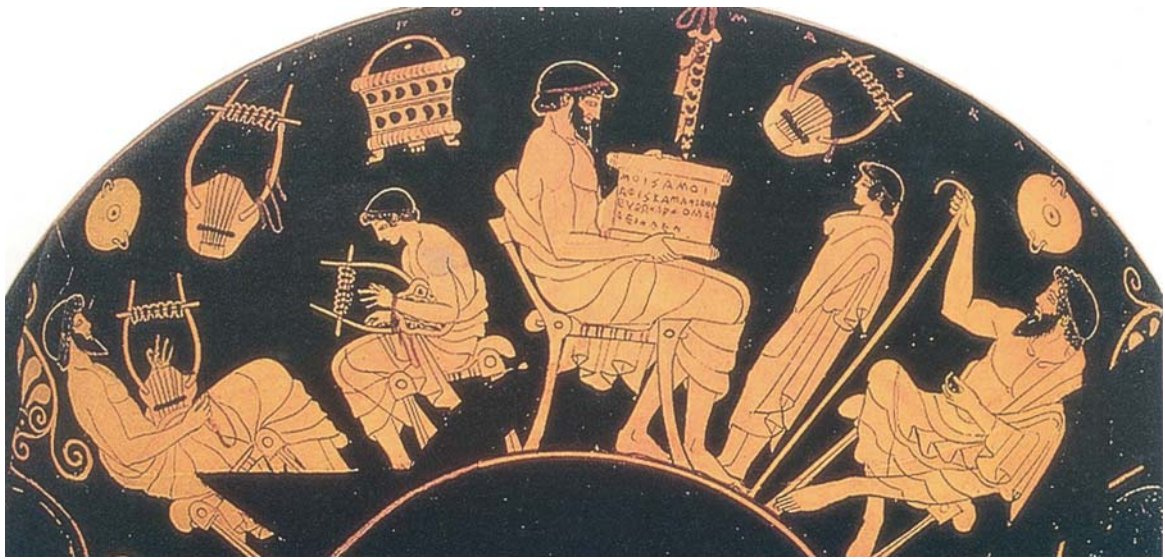
Θέμα για συζήτηση

Η αρχαία Ελλάδα τροφοδοτεί με ποίκιλες ιδέες, όρους και εικόνες την παγκόσμια εμπορική βιομηχανία (ονόματα αρωμάτων, αυτοκινήτων, θέματα κινηματογραφικών ταινιών κτλ.). Που πιστεύετε ότι οφείλεται αυτό; Να συζητήσετε στην τάξη διάφορα παραδείγματα.

**Ἀναγκαιότατον μάθημα
το ἀπομαθεῖν τα κακά
Στοβαῖος, Ἄνθολόγιον 2.31.34**

**Το πιο απαραίτητο μάθημα είναι
να λησμονεῖ κανεῖς τα κακά που
έμαθε.**

Ενότητα 2

Στην εξωτερική όψη της κύλικας του Δούριδος (περ. 480 π.Χ.) απεικονίζονται σκηνές από την καθημερινή ζωή του σχολείου της εποχής. Στο κέντρο ο δάσκαλος κρατά ανοιχτό παπύρινο κύλινδρο, όπου διακρίνεται η αρχή ποιήματος, ενώ ο μαθητής στέκεται όρθιος. Αριστερά ένας άλλος δάσκαλος κάθεται σε δίφρο και παραδίδει μάθημα λύρας στον επίσης καθισμένο μαθητή. Στην άκρη δεξιά παρακολουθεί τη σκηνή ο παιδαγωγός (Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου).

Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα

Α. Κείμενο Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα αποτέλεσε πρότυπο για πολλές αρχαίες ελληνικές πόλεις. Ιδεώδες της ήταν να γίνουν οι νέοι «καλοὶ κάγαθοί». Αυτό επιτυγχανόταν με την άσκηση του σώματος τους, ώστε αυτό να αποκτήσει ευρωστία και ομορφιά, και της ψυχής τους, ώστε να γίνουν ενάρετοι.

Ἐν Ἀθήναις τοὺς παῖδας μετ' ἐπιμελείας διδάσκουσι καὶ νοθετοῦσι. Πρῶτον μὲν καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ ἐπιμελοῦνται ὅπως βέλτιστος γενήσεται ὁ παῖς, διδάσκοντες ὅτι τὸ μὲν δίκαιον, τὸ

δὲ ἄδικον καὶ τότε μὲν καλόν,
τότε δὲ αἰσχρόν ἐστι. Εἶτα δέ,
ἐπειδὴ οἱ παῖδες εἰς ἡλικίαν
ἔλθουσιν, οἱ γονεῖς εἰς διδασκάλων
πέμπουσιν, ἔνθα οἱ μὲν γραμματι-
σταὶ ἐπιμελοῦνται ὅπως γράμματα
μάθωσιν καὶ τὰ γεγραμμένα
ἐννοῶσι, οἱ δὲ κιθαρισταὶ τῷ
κιθαρίζειν ἡμερωτέρους αὐτοὺς
ποιεῖν πειρῶνται καὶ τὰς τῶν
παίδων ψυχὰς πρὸς τὸν ῥυθμὸν
καὶ τὴν ἁρμονίαν οἰκειοῦσι. Ἔτι οἱ
παῖδες ἐν γυμνασίοις καὶ
παλαίστραις φοιτῶσιν, ἔνθα οἱ
παιδοτρίβαι βελτίω τὰ σώματα
αὐτῶν ποιοῦσι, ἵνα μὴ
ἀναγκάζωνται ἀποδειλιᾶν διὰ τὴν
τῶν σωμάτων πονηρίαν.

Πλάτων, Πρωταγόρας 325c 326c
(ελεύθερη διασκευή)

**Η κορασίδα
πηγαίνει στο σχολείο
(460-450 π.χ.,
Μητροπολιτικό
Μουσείο
Νέας Υόρκης)**

Γλωσσικά σχόλια

**μετ' ἐπιμελείας = με φροντίδα,
επιμελημένα**

**νουθετοῦσι (ρ. νουθετέω,
νουθετῶ) = νουθετούν,
συμβουλεύουν**

**ἡ τροφός = η παραμάνα, η δούλη
που μεριμνούσε για την ανατροφή
του νηπίου**

**ἐπιμελοῦνται (ρ. ἐπιμελέομαι,
ἐπιμελοῦμαι) (πβ. ν.ε.: επιμέλεια,
επιμελητής) = φροντίζουν**

ὅπως βέλτιστος γενήσεται (ρ. γίγνομαι) = πώς θα γίνει πολύ καλό

τὸ μὲν... τὸ δέ... τότε μὲν... τότε δέ = το ένα... το άλλο... αυτό... το άλλο

ἐστί (ρ. εἶμι) = είναι

ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν = όμορφος, ωραίος, καλός (στην α.ε. το επίθετο αναφέρεται στο κάλλος, στην ομορφιά, ενώ σήμερα έχει περισσότερο ηθικό περιεχόμενο)

ὁ αἰσχρός, ἡ αἰσχρά, τὸ αἰσχρόν = άσχημος, επαίσχυντος, αισχρός, απρεπής

ἐπειδὰν δ' εἰς ἡλικίαν ἔλθωσιν = όταν φτάσουν στην κατάλληλη ηλικία

εἰς διδασκάλων (ενν. οἴκους) = στα σπίτια των δασκάλων, στα σχολεία

**πέμπουσιν (ρ. πέμπω) = στέλνουν
(πβ. ν.ε.: πομπός, πομπή**

ένθα = όπου

**ὁ γραμματιστής = ο δάσκαλος της
γραφής και της ανάγνωσης**

**ὅπως... μάθωσιν (αόρ. ρ.
μανθάνω) καὶ έννοῶσι = να
μάθουν και να καταλαβαίνουν**

**ὁ κιθαριστής = ο δάσκαλος της
μουσικής που μάθαινε στα παιδιά
να παίζουν λύρα (ή αυλό), να
τραγουδούν και να χορεύουν**

**τῷ κιθαρίζειν (ρ. κιθαρίζω) = με το
να παίζουν λύρα (ή αυλό)**

**ποιεῖν (ρ. ποιέω, ποιῶ) πειρῶνται
(ρ. πειράομαι, πειρῶμαι) =
προσπαθούν να κάνουν**

**οἰκειοῦσι (ρ. οἰκειόω, οἰκειῶ) =
εξοικειώνουν**

ἔτι = ακόμα, επιπλέον
ἐν γυμνασίοις (ουσ. τὸ γυμνάσιον)
καὶ παλαίστραις (ουσ. ἡ
παλαίστρα) φοιτῶσιν (ρ. φοιτάω,
φοιτῶ) = στα γυμναστήρια (στις
σχολές της γυμναστικής) και στις
παλαίστρες (στις σχολές της
πάλης) συχνάζουν / περνούν τον
καιρό τους (πβ. ν.ε.: φοιτητής)
ὁ παιδοτρίβης = ο δάσκαλος της
γυμναστικής
ἔνθα βελτίω τὰ σώματα ποιοῦσι =
όπου κάνουν καλύτερα, πιο δυνατά
τα σώματά (τους)
ἵνα (τελικός σύνδ.) = για να
ἀποδειλιᾶν (απαρ. ενεστ. ρ.
ἀποδειλιάω, ἀποδειλιῶ) διὰ τὴν
τοῦ σώματος πονηρίαν = να
δειλιάζουν εξαιτίας της κακής
σωματικής κατάστασης

Ερμηνευτικά σχόλια Στην Αθήνα της κλασικής εποχής η εκπαίδευση και η διαπαιδαγώγηση των νέων ενδιέφεραν οπωσδήποτε την επίσημη Πολιτεία, αλλά δεν αποτελούσαν δικό της μέλημα, όπως αποτελούν σήμερα. Η εκπαίδευση των παιδιών αποτελούσε μέριμνα κυρίως των γονέων. Τα κορίτσια δεν αποκτούσαν ιδιαίτερες γνώσεις πέρα από αυτές που θα τους επέτρεπαν να διαχειρίζονται σωστά τις υποθέσεις του σπιτιού τους, όταν θα αποκτούσαν οικογένεια.

Τρεις κατηγορίες δασκάλων αναλάμβαναν τη στοιχειώδη μόρφωση των αγοριών στην Αθήνα: ο γραμματιστής, ο κιθαριστής και ο παιδοτρίβης. Αυτοί δίδασκαν στα παιδιά γραφή, μουσική και γυμναστική αντίστοιχα, δίνοντας

έμφαση όχι μόνο στη σωματική ευεξία και τη μουσική καλλιέργεια, αλλά και στην ψυχική, πνευματική και ηθική διαπαιδαγώγηση.

Νέοι που αθλούνται (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Ερωτήσεις

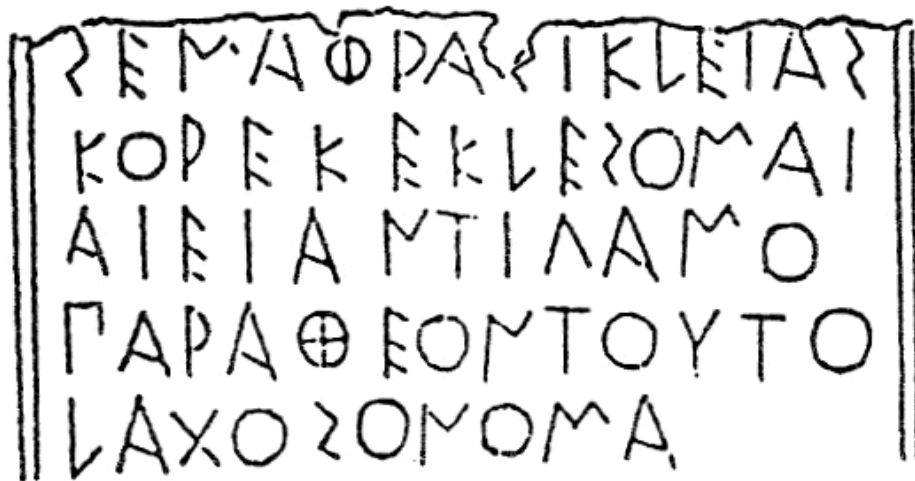
- 1. Ποιοι είχαν την ευθύνη για τα πρώτα στάδια της αγωγής των παιδιών στην αρχαία Αθήνα;**
- 2. Σε ποια σχολεία φοιτούσαν οι μικροί Αθηναίοι, από ποιες ειδικότητες δασκάλων εκπαιδεύονταν και τι μάθαιναν από τον καθένα;**

Σε αυτό το πινακίδιο-«τετράδιο» των πρώτων μεταχριστιανικών αιώνων ο γραμματοδιδάσκαλος έχει γράψει δύο γνωμικά, για να τα αντιγράψει ο μαθητής: «Σοφοῦ παρ' ἀνδρός προσδέχου συμβουλίαν» και «Μὴ πᾶσιν εἰκῆ τοῖς φίλοις πιστεύεται (αντί του ὀρθοῦ «πιστεύετε»!)» (Βρετανικό Μουσείο).

Β. Πώς έγραφαν οι αρχαίοι Έλληνες;

Παρατηρήστε την επιγραφή που ακολουθεί και τη μεταγραφή της:

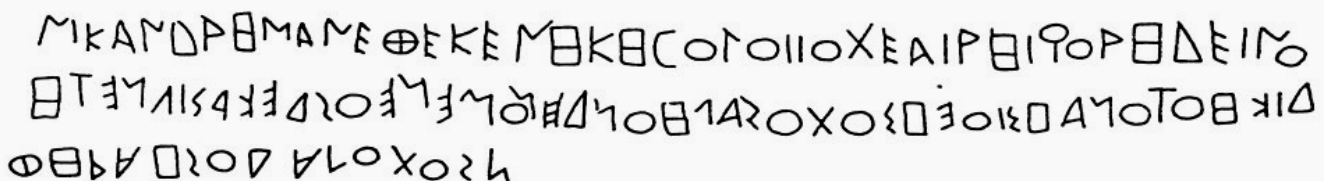

**ΣΕΜΑ ΦΡΑΣΙΚΛΕΙΑΣ ΚΟΡΕ
ΚΕΚΛΕΣΟΜΑΙ
ΑΙΕΙ ΑΝΤΙ ΓΑΜΟ ΠΑΡΑ ΘΕΩΝ
ΤΟΥΤΟ ΛΑΧΟΣ ΟΝΟΜΑ**
Σῆμα Φρασικλείας· κόρη
κεκλήσομαι αἰεὶ, ἀντὶ γάμου παρὰ
θεῶν τοῦτο λαχοῦσ' ὄνομα.

Ποια συμπεράσματα βγάξετε για τη λεγόμενη «**μεγαλογράμματη**» ή «**κεφαλαιογράμματη**» γραφή;

Η **μικρογράμματη** γραφή (η οποία συνδέεται με τη συστηματική χρήση τόνων, πνευμάτων και κενών μεταξύ των λέξεων) εισάγεται τον **9ο αι. μ.Χ.**

Οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποίησαν τρεις κυρίως **τρόπους γραφής**: α) από δεξιά προς τα αριστερά, β) βουστροφηδόν (βλ. επιγραφή παρακάτω), και γ) από αριστερά προς τα δεξιά (όπως και σήμερα).

ΜΙΚΑΝΔΡΘΜΑΜΕΘΕΚΕΜΘΚΘΣΟΓΟΙΙΟΧΕΑΙΡΘΙΘΟΡΘΔΕΙΜΟ
ΘΤΕΥΛΙΣΑΧΕΔΙΟΞΥΕΥΛΘΗΔΥΟΘΙΑΥΟΧΟΞΟΞΟΙΚΘΑΥΟΤΟΘΚΙΔ
ΦΘΒΘΠΟΠΔΟΠΑΟΠΧΟΠΖΗ

Επιγραφή των μέσων του 7ου αι. π.Χ. από τη Δήλο (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας) χαραγμένη βουστροφηδόν (δηλ. από τα αριστερά προς τα δεξιά στην πρώτη σειρά, από τα δεξιά προς τα αριστερά στη δεύτερη κ.ο.κ.) στον αριστερό μηρό αγάλματος της Άρτεμης:

**Νικάνδρη μ' άνέθεκεν έκηβόλω
ίοχαιρή κόρη, Δεινοδίκεω του
Ναξίου, έξοχος άλέων,**

**Δεινομένεος δὲ κασιγνήτη,
Φράξου δ' ἄλοχος νῦν (μτφρ.: Η
Νικάνδρα με αφιέρωσε στη θεά που
χτυπά από μακριά και χαίρεται με
τα βέλη, η κόρη του Δεινοδίκου από
τη Νάξο, η πιο σπουδαία ανάμεσα
στις άλλες, αδερφή του Δεινομένους
και τώρα σύζυγος του Φράξου.).**

**Το παραπάνω επίγραμμα σε αττικό
αλφάβητο είναι χαραγμένο στη
βάση ενός επιτύμβιου κούρου (περ.
530 π.Χ.) που βρέθηκε στην
Ανάβυσσο της Αττικής (Εθνικό
Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας):
Στήθι καὶ οἴκτιρον Κροΐσου παρὰ
σῆμα θανόντος, ὄν ποτ' ἐνὶ**

**προμάχοις ὤλεσε θοῦρος Ἄρης
(μτφρ.: Στάσου και θρήνησε δίπλα
στον τάφο του νεκρού Κροΐσου. Ο
ορμητικός Ἄρης τον θανάτωσε, ενώ
πολεμούσε στην πρώτη γραμμή).**

**Ο Αρχίλοχος υπήρξε μεγάλος
λυρικός ποιητής που έζησε τον 7ο
αι. π.Χ. Το 1960 βρέθηκε ο τάφος
του στην Πάρο και το παραπάνω
επιτύμβιο κιονόκρανο, στο οποίο
υπάρχει η επιγραφή «Ἀρχίλοχος
Πάριος Τελεσικλέος ἐνθάδε κείται
το (= τοῦ) Δόκιμος μνημεῖον ὁ
Νεοκρέωντος τόδ' ἔθηκεν».
(Αρχαιολογικό Μουσείο Πάρου)**

«Όστρακα» (θραύσματα αγγείων) με ονόματα πολιτικών της Αθήνας που προτάθηκαν από τον αθηναϊκό δήμο, για να πάρουν τον δρόμο της εξορίας (Μουσείο Αγοράς Αθήνας). Ο οστρακισμός αποτελούσε από τον 6ο αι. π.Χ. θεσμό της αθηναϊκής δημοκρατίας που απέβλεπε στην προστασία του πολιτεύματος από πολίτες που συγκέντρωναν επικίνδυνα μεγάλη δύναμη. Μία φορά τον χρόνο οι Αθηναίοι πολίτες αποφάσιζαν για τη σκοπιμότητα διεξαγωγής της διαδικασίας. Εάν η απόφαση

ήταν καταφατική, σε μυστική ψηφοφορία που λάμβανε χώρα στην Εκκλησία τον Δήμου χάραξε ο καθένας σε ένα θραύσμα αγγείου το όνομα τον πολιτικού άντρα που θεωρούσε τον πλέον επικίνδυνο. Στη συνέχεια ο πολιτικός τον οποίον το όνομα είχε χαραχτεί στα περισσότερα όστρακα απομακρυνόταν για δέκα χρόνια από την πόλη.

Γ. Φθόγγοι και γράμματα

Οι **φθόγγοι** της α.ε. παριστάνονται με **24 γράμματα**, που είναι τα ίδια με αυτά της ν.ε.* Οι φθόγγοι της α.ε. διαιρούνται σε **φωνήεντα** και σε **σύμφωνα**.

* Αρχικά το ελληνικό αλφάβητο περιλάμβανε και το γράμμα βαϋ η δίγαμμα (F), που προφερόταν σαν «β» η σαν μισό «ου», όπως όταν προφέρουμε τη λέξη «Ουάσιγκτον». Επίσης, στην παλαιότατη α.ε. υπήρχε και ο φθόγγος γιοτ (που δε μας σώθηκε το σύμβολο του και ο οποίος παριστάνεται με το λατ. j), που ακουγόταν όπως ο φθόγγος «ι» στη λέξη «παιδιά».

Φωνήεντα

μακρά	βραχεία	δίχρονα
η, ω	η, ω	α, ι, υ

- Τα φωνήεντα διαιρούνται σε βραχύχρονα, μακρόχρονα και δίχρονα, με βάση τη διάρκεια της προφοράς τους.
- Τα βραχύχρονα ή βραχεία (σύμβολο βραχύτητας: ˘) προφέρονταν όπως και σήμερα, σε σύντομο (βραχύ) χρόνο: ἔλεος = [eleos].
- Τα μακρόχρονα ή μακρά (σύμβολο μακρότητας: —) προφέρονταν περίπου σε διπλάσιο (μακρότερο) χρόνο. Το «η» ακουγόταν ως δύο «ε» (εε) και το «ω» ως δύο «ο» (οο): ἠώς (η χαραυγή) = [eeoos].
- Τα δίχρονα ήταν σε κάποιες λέξεις βραχεία και σε κάποιες μακρά.

Σύμφωνα

Διαίρεση συμφώνων

άφωνα

	ουρανικά	χειλικά	οδοντικά
ψιλά	κ	π	τ
μέσα	γ	β	δ
δασέα	χ	φ	θ

ημίφωνα

υγρά	ένρινα	συριστικό
λ, ρ	μ, ν	σ (-ς)

διπλά

ζ,	ξ,	ψ
----	----	---

- Τα σύμφωνα προφέρονταν σε γενικές γραμμές όπως και σήμερα. Ιδιαίτερη προφορά είχαν, π.χ., το «β», που προφερόταν «μπ», το «δ», που προφερόταν «ντ» (βάδην = [bádeen]), και το «γ», που προφερόταν «γκ».

Δίφθογγοι

- Οι δίφθογγοι αποτελούνταν από δύο φωνήεντα που προφέρονταν γρήγορα μαζί σε μία συλλαβή.
- Διακρίνονται σε οκτώ **κύριες** και τρεις **καταχρηστικές**.
- Οι **κύριες** σχηματίζονται από συνδυασμούς άλλων φωνηέντων με τα φωνήεντα ι και υ:

$$\left. \begin{array}{l} \alpha \\ \epsilon \\ \omicron \end{array} \right\} + \text{ι, υ} \rightarrow \left\{ \begin{array}{l} \alpha\text{ι, ε}\text{ι, ο}\text{ι,} \\ \alpha\text{υ, ε}\text{υ, ο}\text{υ} \end{array} \right. \quad \begin{array}{l} \eta + \text{υ} \rightarrow \eta\text{υ} \\ \text{υ} + \text{ι} \rightarrow \text{υ}\text{ι} \end{array}$$

- Οι **καταχρηστικές** σχηματίζονται από τον συνδυασμό των α, η, ω με ένα ι που «υπο-γράφεται» (γράφεται από κάτω) και ονομάζεται **υπογεγραμμένη**:

α, η, ω

- Είναι **μακρόχρονες** εκτός κάποιων εξαιρέσεων.

Άσκηση

Να σημειώσετε επάνω από τις συλλαβές των παρακάτω λέξεων το σημείο $\bar{\quad}$ για τις μακρόχρονες και το σημείο $\acute{\quad}$ για τις βραχύχρονες: ζω-ή, ή-βη (= η νεότητα), ή-δέ-ως (= με ευχαρίστηση), κοι-νός, κρό-τος, νω-θρός, νό-μος, οί-ω-νός (= μαντικό πτηνό ή σημείο), μή-τηρ, παϊ-δες, γο-νείς, πρῶ-τον.

**Βακτηρία γὰρ ἔστι παιδεία, βίου
Μένανδρος, *Γνῶμαι Μονόστιχοι***

**Η παιδεία είναι στήριγμα
στη ζωή.**

Ενότητα 3

Στο αρχαϊκό χαλκουργείο που απεικονίζεται σε αυτό το αγγείο διακρίνεται αριστερά ο φούρνος τήξεως μετάλλου και δεξιά ένας τεχνίτης που συναρμολογεί τα μέλη ενός χάλκινου αγάλματος (480 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου)

Παράσταση εμπορικής συναλλαγής. Δύο νέοι ζυγίζουν σε μεγάλο ζυγό εμπορεύματα χρησιμοποιώντας όχι σταθμά αλλά ισοβαρή εμπορεύματα (6ος αι. π.Χ., Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης).

Επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων

Α. Κείμενο Μια εξέχουσα πόλη, όπως η Αθήνα του 5ου αι. π.Χ., ήταν εύλογο να παρουσιάζει αυξημένες ανάγκες για προϊόντα και υπηρεσίες. Τις ανάγκες αυτές κάλυπταν ποικίλες κατηγορίες επαγγελματιών, από τους οποίους

ἄλλοι ἦταν ελεύτεροι πολίτες και ἄλλοι μέτοικοι ἢ και δούλοι.

Ἄθηναῖοι, ὡς και οἱ ἑτέρας πόλεις κατοικοῦντες, πολλὰ ἐν τῷ βίῳ ἐπιτηδεύουσι, ἵνα τὰ ἀναγκαῖα πορίζωνται: Ναυσικύδης ναύκληρος ὢν περὶ τὴν τοῦ σώματος τροφήν ἑαυτῷ και τοῖς οἰκείοις ἐσπούδαζε, τοῦτ' αὐτὸ δ' ἐποίουν Ξένων ὁ ἔμπορος και Ξενοκλῆς ὁ κάπηλος. Πολύζηλος ἀπὸ ἀλφιτοποιίας ἑαυτὸν και οἰκέτας ἔτρεφε, ἔτι δὲ πολλάκις τῇ πόλει ἐλειτούργει. Γλαύκων ὁ Χολαργεὺς ἐγεώργει και βοῦς ἔτρεφε, Δημέας δὲ ἀπὸ χλαμυδουργίας διетρέφετο, Μεγαρέων δ' οἱ πλεῖστοι ἀπὸ ἐξωμιδοποιίας. Οὐκ ὀλίγοι τῶν πολιτῶν τέχνην τινὰ ἐξεμάνθανον, οἷον τὴν τῶν

**λιθοξόων, κεραμέων,
τεκτόνων, σκυτοτόμων,
καὶ πλεῖστα ἐπιτήδεια
τῷ βίῳ ἐξαιργάζοντο.**

**Ξενοφῶν,
Ἀπομνημονεύματα 2.7.6
(ελεύθερη διασκευή)**

Γλωσσικά σχόλια

**ὡς καὶ οἱ ἑτέρας πόλεις κατοικοῦντες = ὅπως και αυτοί που ζουν / κατοικούν στις άλλες πόλεις ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον (επιμερ. αντων.) = ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο
ἐπιτηδεύω = ασχολούμαι, ασκῶ επάγγελμα (πβ. ν.ε.: επιτηδευματίας ἵνα... πορίζονται (ρ. πορίζομαι) = για να αποκτούν / εξασφαλίζουν**

**ὁ ναύκληρος = ο ιδιοκτήτης πλοίου, ο ναυτικός, ο θαλασσινός
περὶ τὴν τοῦ σώματος τροφήν
ἑαυτῷ καὶ τοῖς οἰκείοις
ἐσπούδαζεν) = μεριμνούσε για τη
συντήρηση του εαυτού του και των
δικών του**

**τοῦτ' αὐτὸ δ' ἐποίει (ρ. ποιέω,
ποιῶ) = και το ίδιο ακριβώς έκανε**

**ὁ κάπηλος = ο μικροπωλητής
ἢ ἀλφιτοποιία = η παρασκευή
αλφίτων, κριθάλευρου**

**ὁ οἰκέτης = ο οικιακός δούλος
ἔτι = ακόμα, επιπλέον**

**πολλάκις = πολλές φορές
ἐλειτούργει (ρ. λειτουργέω,
λειτουργῶ) = προσέφερε δημόσια
υπηρεσία με δικά του χρήματα**

**ἐγεώργει (ρ. γεωργέω, γεωργῶ) =
ἦταν γεωργός, καλλιεργούσε τη γη
ὁ βοῦς, τοῦ βοός = το βόδι (στον
πληθ. τα βοοειδή, τα κτηνοτροφικά
ζώα)**

**ἡ χλαμυδουργία = η τέχνη της
κατασκευής χλαμύδων**

**ἡ ἐξωμιδοποιία = η τέχνη της κατα-
σκευής εξωμίδων (ενδυμάτων που
άφηναν ακάλυπτους τους ώμους)**

τινά (ἀόρ. αντων.) = κάποια (τέχνη)

**ἐξεμάνθανον (ρ. ἐκμανθάνω)
= μάθαιναν καλά (πβ. ν.ε.: εκμάθη-
ση, μαθησιακός)**

**οἶον = όπως, παραδείγματος χάρη
ὁ λιθοξόος = ο τεχνίτης της πέτρας,
ο μαρμαράς**

**κεραμέων (ουσ. ὁ κεραμεύς) = των
κεραμέων, των τεχνιτών του πηλού**

ΤΕΚΤΟΝΩΝ (ουσ. ὁ Τέκτων) = των μαραγκών ή οικοδόμων (πβ. ν.ε.: αρχιτέκτονας, τεκτονικός)

ὁ σκυτοτόμος = ο βυρσοδέψης, ο τσαγκάρης

τὰ ἐπιτήδεια = τα αναγκαία για τη ζωή

ἐξειργάζοντο (ρ. ἐξεργάζομαι) = εργάζονταν και αποκτούσαν / εξασφάλιζαν

Ερμηνευτικά σχόλια πολλά ἐν τῷ βίῳ ἐπιτηδεύουσι: Μόλις ένας νεαρός Αθηναίος ολοκλήρωνε τη βασική εκπαίδευση που περιγράψαμε στην προηγούμενη Ενότητα, μπορούσε να ακολουθήσει –ιδιαίτερα από τον 5ο αι. π.Χ.– ανώτερες σπουδές κοντά στους φιλοσόφους και τους σοφιστές. Αυτό βέβαια ίσχυε, κυρίως, για τα αγόρια των

εύπορων οικογενειών. Τα υπόλοιπα στρέφονταν στον βιοπορισμό ακολουθώντας, συνήθως, τα επαγγέλματα των γονέων τους.

ναύκληρος: Χάρη στη γεωγραφική θέση της πόλης τους και λόγω της αδυναμίας της αττικής γης να συντηρήσει αποκλειστικά με τη γεωργία τους κατοίκους της, οι Αθηναίοι στράφηκαν γρήγορα στο εμπόριο, κυρίως στο θαλάσσιο. Πλοιοκτήτες και κυβερνήτες των εμπορικών πλοίων ήταν οι ναύκληροι με εισαγωγές και εξαγωγές ασχολούνταν οι έμποροι, ενώ με το λιανικό εμπόριο οι κάπηλοι. Υπηρεσίες αλλαγής ξένων νομισμάτων στο τοπικό νόμισμα παρείχαν οι άργυραμοιβοί.

Ερωτήσεις

1. Να αναφέρετε στηριζόμενοι στο κείμενο επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων.
2. Σε ποια επαγγελματική δραστηριότητα διακρίθηκαν οι Αθηναίοι εξαιτίας της αδυναμίας της γης τους να τους συντηρήσει; Ποια επαγγέλματα που αναφέρονται στο κείμενο σχετίζονται με αυτή τη δραστηριότητα;

Β. Ετυμολογικά

Η ετυμολογία των λέξεων

Παραγωγή και Σύνθεση

Στο Β΄ μέρος κάθε Ενότητας θα παρουσιάζονται οι τρόποι με τους οποίους σχηματίζονται οι λέξεις

στην Αρχαία Ελληνική. Η διερεύνηση της προέλευσης και του σχηματισμού των λέξεων λέγεται **ετυμολογία***. Σκοπό έχει να βοηθήσει στην πληρέστερη κατανόηση των λέξεων της ελληνικής γλώσσας.

Μερικές λέξεις **δημιουργούνται** από μία άλλη λέξη:

τρέφω

τροφή

κέραμος

κεραμεύς

*Ο όρος προέρχεται από τη λ. **ἔτυμον** (ουσιαστικοποιημένο ουδ. του αρχ. επιθ. **ἔτυμος** = αληθινός) και σημαίνει «αληθινή σημασία μιας λέξης σύμφωνα με την καταγωγή της».

Μερικές άλλες λέξεις προέρχονται από την ένωση δύο ή περισσότερων λέξεων:

ναῦ - κληρος

ναῦς + κληῖρος

σκυτο - τόμος

σκῦτος (= δέρμα) + τέμνω

Οι διαδικασίες αυτές σχηματισμού νέων λέξεων είναι αντίστοιχα η παραγωγή, την οποία θα μελετήσετε σε αυτή την τάξη, και η σύνθεση, με την οποία θα ασχοληθείτε εκτενώς στην επόμενη τάξη.

Σχηματισμός λέξεων στην Αρχαία και Νέα Ελληνική

παραγωγες

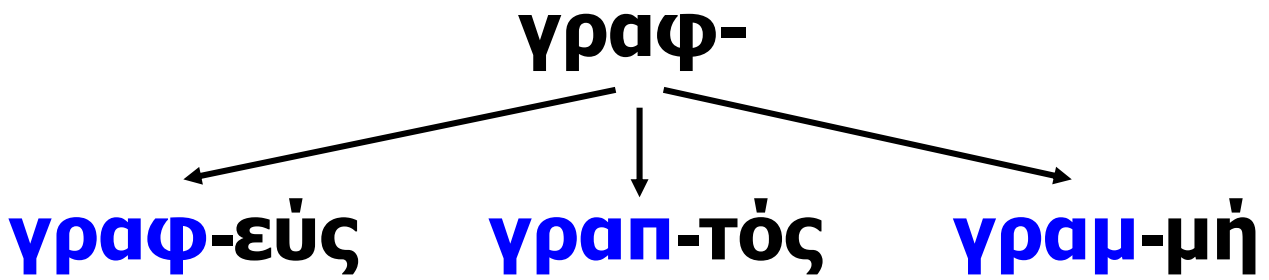
σύνθετες

Παράγωγες λέξεις

- Η λέξη από την οποία σχηματίζεται μια άλλη λέξη λέγεται **πρωτότυπη**. Η λέξη που παράγεται από μια πρωτότυπη λέξη λέγεται **παράγωγη**.
- Οι παράγωγες λέξεις σχηματίζονται από τις πρωτότυπες με την προσθήκη **παραγωγικών καταλήξεων**:

πρωτότυπη λέξη	παράγωγη λέξη
θέμα + κατάληξη	θέμα + κατάληξη
σπουδ -ή	σπουδ -άζω
έπιτηδεύ -ω	έπιτήδευ -μα

- Το αρχικό θέμα από το οποίο προέρχονται οι λέξεις, συχνά με μετασχηματισμούς, λέγεται **ρίζα**. Παρακάτω δίνονται ορισμένες λέξεις που παράγονται από τη ρίζα **γραφ-**. Έχουν όλες το ίδιο θέμα;

- Η λέξη που δεν παράγεται από άλλη, αλλά σχηματίζεται απευθείας από κάποια ρίζα με την προσθήκη μιας κατάληξης λέγεται **ριζική** λέξη.
- Μια ομάδα λέξεων (απλών η σύνθετων) που προέρχονται από την ίδια ρίζα λέγονται **ομόρριζες**.

Σύνθετες λέξεις

- Οι λέξεις **λίθος + ξέω (= ξύνω)** δημιουργούν τη λέξη **λιθοξόος**. Μια λέξη που σχηματίζεται από δύο άλλες ονομάζεται σύνθετη λέξη. Οι λέξεις που τη σχηματίζουν αποτελούν τα **συνθετικά μέρη της**.

συνθετικά μέρη	
α' συνθετικό + β' συνθετικό	σύνθετη λέξη
λίθος + ξέω →	λιθοξόος
διά + τρέφομαι →	διατρέφομαι
έκ + μανθάνω →	έκμανθάνω

- Κάθε λέξη που δεν είναι σύνθετη είναι **απλή**.

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τις λέξεις που ακολουθούν σε απλές και σύνθετες: τρέφω, πόλις, βραχύβιος, κωμόπολις, βίος, ανάτρέφω, έξωμιδοποιία, χλαμυδουργία, τέχνη, κατοικέω-κατοικῶ.

2. Να αντιστοιχίσετε τις πρωτότυπες λέξεις της στήλης Α' με τις παράγωγές τους στη στήλη Β':

A´	B´
1. ποιέω, ποιῶ	α. μαθητής
2. κάπηλος	β. πολίτης
3. πόλις	γ. καπηλεύω
4. σθένος	δ. κόσμημα
5. μανθάνω	ε. ποίημα
6. κοσμέω, κοσμῶ	στ. σθεναρός

3. Να αντιστοιχίσετε τις νεοελληνικές λέξεις της Α´ στήλης με τις αρχαίες ελληνικές της Β´ στήλης με τις οποίες παρουσιάζουν ετυμολογική συγγένεια. Συμβουλευτείτε λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής:

A´	B´
1. συμφορά	α. τυγχάνω
2. κρατικός	β. φαίνω
3. τυχερός	γ. τάχος
4. φανερός	δ. νέμω
5. επιτάχυνση	ε. επικράτησις
6. διανομή	στ. φέρω

Γ1. Γραμματική

1. Τόνοι και πνεύματα

Η Αρχαία Ελληνική αρχικά γραφόταν χωρίς τόνους και πνεύματα, καθώς οι φυσικοί ομιλητές της δε χρειάζονταν ιδιαίτερα σημεία για να προφέρουν σωστά τις λέξεις, γιατί ακούγονταν μόνο στην προφορά. Μετά όμως από την επέκταση του Ελληνισμού με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου η ελληνική γλώσσα υπέστη μεταβολές εξαιτίας της επαφής της με άλλες γλώσσες. Γι' αυτό παρουσιάστηκε η ανάγκη να αναπτυχθούν τρόποι και κανόνες που θα βοηθούσαν στη σωστή εκμάθηση της Ελληνικής από τους ξένους. Μεταξύ αυτών ήταν και η επιινόηση των τόνων και των πνευμάτων.

Τόνοι

Σε κάθε λέξη, επάνω στο φωνήεν ή στη δίφθογγο της συλλαβής που τονίζεται, σημειώνουμε έναν ορισμένο **τόνο**. Οι τόνοι είναι: η **οξεία** (´), η **βαρεία** (`) και η **περισπωμένη** (~).

- Η **οξεία** σημειώνεται πάνω από το φωνήεν της συλλαβής που προφέρεται σε υψηλότερο τόνο.
- Η **βαρεία** τονίζει μόνο τη λήγουσα, που προφέρεται σε χαμηλότερο τόνο, όταν δεν ακολουθεί σημείο στίξης.
- Η **περισπωμένη** [ή οξυβαρεία (^)] σημειώνεται μόνο σε μικρές συλλαβές, όταν ο ομιλητής πρέπει να ανεβάσει και αμέσως μετά να κατεβάσει τον τόνο της φωνής του κατά την προφορά του ίδιου φωνήεντος. Έτσι, η λέξη «βῆμα» προφερόταν στην α. ε. «μπέεμα».

Πνεύματα

Κάθε λέξη που αρχίζει από φωνήεν ή δίφθογγο ή από το σύμφωνο ρ- παίρνει πάνω σε αυτό ένα πνεύμα. Τα πνεύματα είναι: η **ψιλή** (´) και η **δασεία** (´).

- Οι περισσότερες λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν η δίφθογγο παίρνουν ψιλή.
- Η **δασεία** δηλωνόταν αρχικά με το γράμμα «Η» και προφερόταν σαν ένα αχνό «χ», περίπου όπως ο αγγλικός φθόγγος «h» (π.χ. στη λέξη «history»). Έτσι, όταν σε μια αρχαία επιγραφή διαβάζουμε «**ΗΕΛΛΑΣ**», μεταγράφουμε «**Έλλάς**».
- Στη *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* θα βρείτε τον κατάλογο με τις δασυνόμενες λέξεις. Εύκολα μπορείτε να θυμάστε ότι δασύνονται

πάντα το υ και το ρ, όταν βρίσκονται αστην αρχή μιας λέξης, π.χ. ὕδωρ, ροή*.

Οι πέντε βασικοί κανόνες τονισμού:

1. Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, δεν τονίζεται η προπαραλήγουσα, π.χ. άνθρωπου.
2. Μια μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει οξεία, αν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, π.χ. μνήμη.

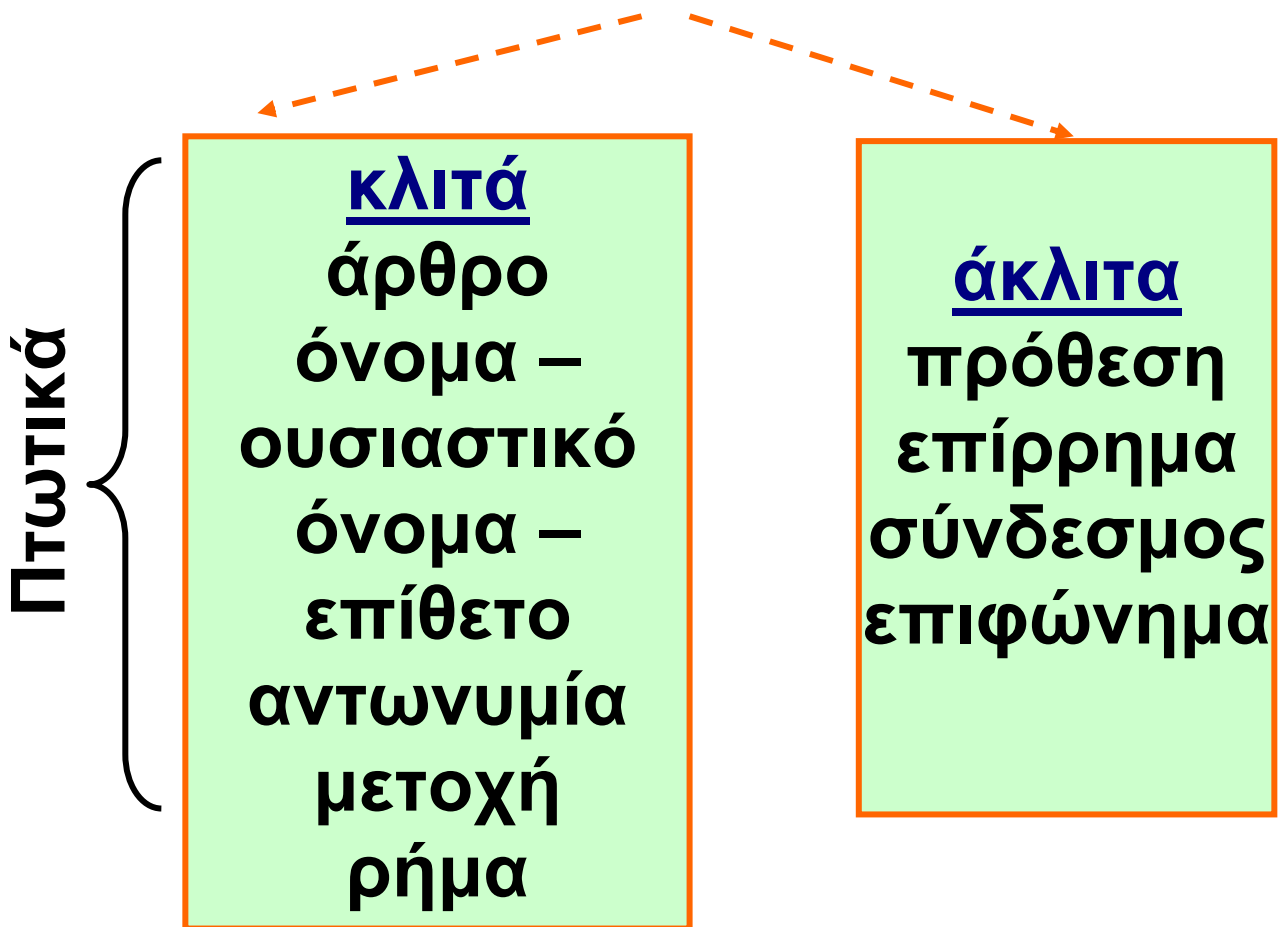
* Επίσης, παρατηρήστε ότι οι ελληνικές λέξεις που δασύνονται αρχίζουν συνήθως από η, όταν μεταγράφονται σε ξένες γλώσσες π.χ. (αγγλ.) Hellas, history (ἱστορία), hero (ἥρωας), (γαλλ.) Homère (Ὅμηρος), hystérie (ὑστερία), (γερμ.) Harmonie (ἁρμονία).

3. Μια μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη, αν η λήγουσα είναι βραχύχρονη, π.χ. μῆλον, οἶκος.
4. Η προπαραλήγουσα παίρνει πάντοτε οξεία, ποτέ περισπωμένη, π.χ. ἄτομον.
5. Μια βραχύχρονη συλλαβή παίρνει πάντοτε οξεία, ποτέ περισπωμένη, π.χ. τόμος.

2. Μέρη του λόγου

Στην α.ε., όπως και στη ν.ε, υπάρχουν δέκα κατηγορίες λέξεων, τα μέρη του λόγου.

Διαίρεση των μερών του λόγου

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε όλα τα μέρη του λόγου (εκτός από επιφωνήματα):

άρθρο: οί

ουσιαστικό: πόλεις

επίθετο: πολλά

αντωνυμία: ἑτέρας

ρήμα: ἔσπούδαζε

μετοχή: κατοικοῦντες
επίρρημα: ὡς
πρόθεση: ἐν
σύνδεσμος: καί

Από τα μέρη του λόγου το άρθρο, το όνομα (ουσιαστικό ή επίθετο), η αντωνυμία και η μετοχή σχηματίζουν πτώσεις, γι' αυτό και ονομάζονται **πτωτικά**.

3. Τα παρεπόμενα των πτωτικών

Τα **παρεπόμενα** (ή συνακόλουθα) των πτωτικών στην α.ε. είναι τα εξής:

α. Οι γνωστές από τη ν.ε. **πτώσεις (ονομαστική, γενική, αιτιατική και κλητική)**. Στην α.ε. υπήρχε άλλη μία πτώση, η **δοτική**, η οποία σήμερα χρησιμοποιείται μόνο σε κάποιες στερεότυπες

εκφράσεις, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Η λέξη «δοτική» προέρχεται από το ρήμα «δίδωμι» (= δίνω) και δηλώνει αυτόν στον οποίο δίνεται κάτι, π.χ. δίδωμι τῷ φίλῳ δῶρα (= δίνω στον φίλο δώρα).

Στο κείμενο της Ενότητας απαντούν οι ακόλουθες λέξεις σε δοτική πτώση: τῷ βίῳ, ἑαυτῷ, τοῖς οἰκείοις, τῇ πόλει.

Για να αποδώσουμε τη δοτική στη ν. ε., χρησιμοποιούμε κυρίως φράσεις με τις προθέσεις με, σε (στον, στην, στο), για ή απλή αιτιατική πτώση.

Στη ν.ε. σώζονται στερεότυπες φράσεις με δοτική. Ποια είναι η

**σημασία των παρακάτω
προτάσεων;**

- 1. Διέπραξε το έγκλημα εν ψυχρώ!**
- 2. Του έτυχαν αναποδιές,
εντούτοις (έν τούτοις) δεν
έχασε το κέφι του.**
- 3. Έχεις εν μέρει δίκιο.**
- 4. Εν τέλει (έν τέλει) αποφάσισε
να έρθει εκδρομή.**
- 5. Εν συνεχεία θα μιλήσουμε για
τις συνέπειες του σεισμού.**
- 6. Κηδεύτηκε με τιμές εν ενεργεία
ναυάρχου.**
- 7. Εν πάση περιπτώσει, θα έρθω
μαζί σου.**
- 8. Τον απέφευγαν λόγω του
χαρακτήρα του.**
- 9. Δόξα τω Θεώ, φτάσαμε στην
ώρα μας.**
- 10. Συν Θεώ θα κερδίσουμε στον
αυριανό δύσκολο αγώνα.**

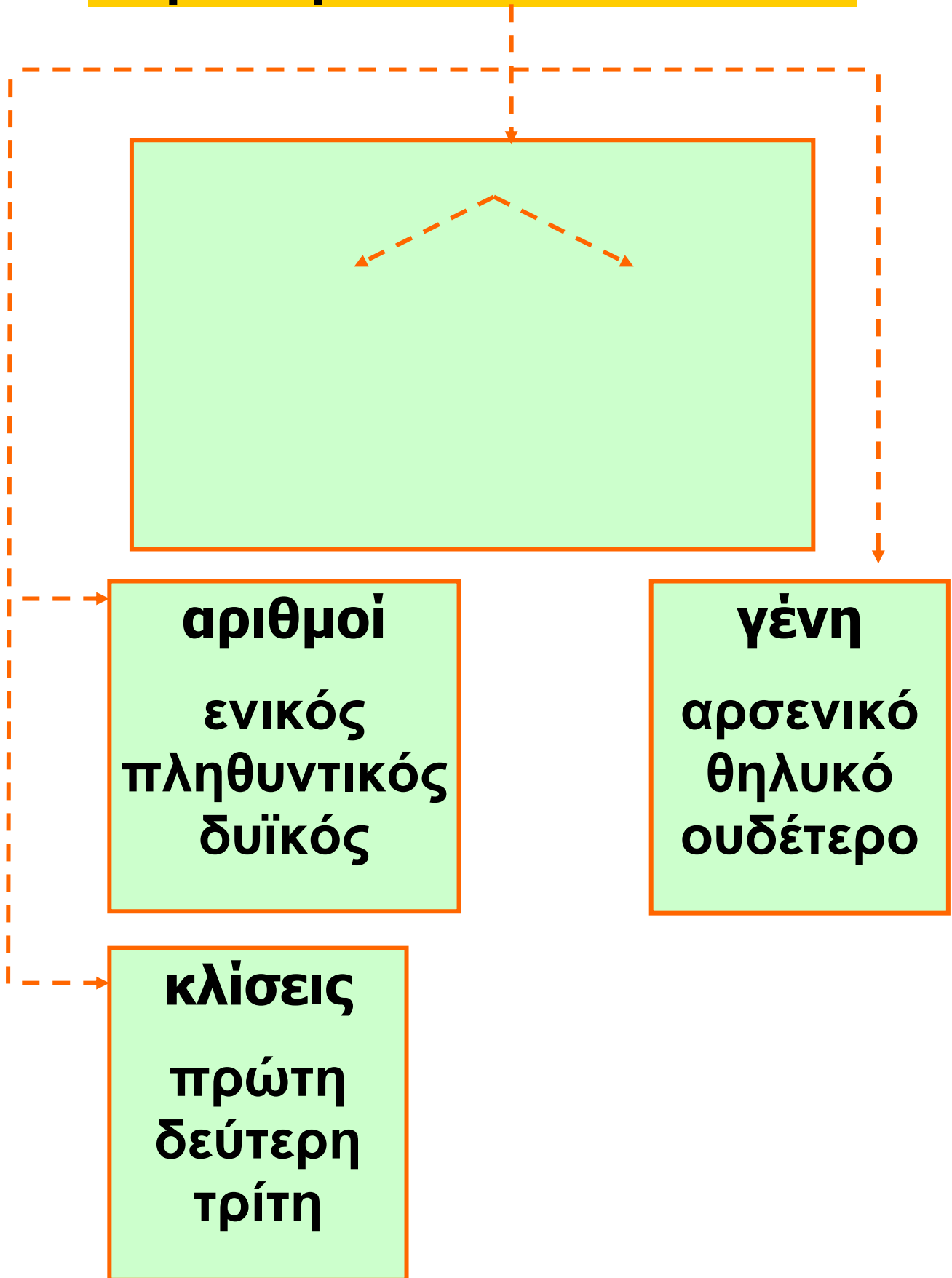
Από τις πτώσεις της α.ε. η ονομαστική και η κλητική χαρακτηρίζονται **ορθές** και οι υπόλοιπες **πλάγιες**.

β. Τα γνωστά από τη ν.ε. **γένη** (αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο).

γ. Οι **αριθμοί** στην α.ε. είναι τρεις: ο **ενικός**, ο **πληθυντικός** και ο **δυϊκός** (που δεν υπάρχει στη ν.ε.)· ο τελευταίος φανερώνει ότι γίνεται λόγος για δύο πρόσωπα, ζώα η πράγματα, π.χ. (εν.) ὁ ἄνθρωπος – (πληθ.) οἱ ἄνθρωποι – (δυϊκός) τῶ ἄνθρώπῳ (= οι δύο άνθρωποι).

δ. Οι **κλίσεις** στην α.ε. είναι τρεις: η **πρώτη**, η **δεύτερη** και η **τρίτη**, π.χ. ἡ τράπεζα (ουσ. α' κλίσης), ὁ ἄνθρωπος (ουσ. β' κλίσης), ἡ πόλις (ουσ. γ' κλίσης), ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν (επίθ. β' κλίσης), ὁ/ἡ εὐγνώμων, τὸ εὐγνώμον (επίθ. γ' κλίσης)

Παρεπόμενα των πτωτικών

4. Τα παρεπόμενα του ρήματος

Τα παρεπόμενα (ή συνακόλουθα) του ρήματος στην α.ε. είναι τα εξής:

α. Τα γνωστά από τη ν.ε. πρόσωπα (α', β', γ').

β. Οι αριθμοί (ενικός, πληθυντικός, δυϊκός).

γ. Οι εγκλίσεις (οριστική, υποτακτική, ευκτική, προστακτική) και οι ονοματικοί τύποι (απαρέμφατο, μετοχή).

δ. Οι χρόνοι (ενεστώτας, παρατατικός, μέλλοντας, αόριστος, παρακείμενος, υπερσυντέλικος και συντελεσμένος μέλλοντας). Αξίζει να σημειωθεί ότι η α.ε. δε διαθέτει χωριστό τύπο μέλλοντα για τη δήλωση τον στιγμιαίου και τον εξακολουθητικού. Έτσι, π.χ., ο τύπος μέλλοντα λύσω μπορεί να

αποδοθεί με τις φράσεις «θα λύσω» ή «θα λύνω».

ε. Οι **φωνές** (ενεργητική και μέση).

στ. Οι **διαθέσεις** (ενεργητική, μέση, παθητική, ουδέτερη)*.

ζ. Τέλος, τα ρήματα της α.ε., ανάλογα με τον τρόπο που κλίνονται, εντάσσονται σε **συζυγίες**. Στην **α΄ συζυγία** ανήκουν τα ρήματα που στο α΄ ενικό της οριστικής ενεστώτα ενεργητικής φωνής λήγουν οε **-ω** (π.χ. λέγω) και στη **β΄ συζυγία** όσα ληγουν σε **-μι** (π.χ. τίθημι).

* Τόσο στην Αρχαία όσο και στη Νέα Ελληνική δε θα πρέπει να συγχέονται η φωνή και η διάθεση ενός ρήματος. Η φωνή είναι γραμματική κατηγορία που σχετίζεται με την κατάληξη του ρήματος, ενώ η διάθεση έχει να κάνει με τη σημασία του (βλ. 3ος τόμος, σ. 54-55).

Παρεπόμενα του ρήματος

πρόσωπα

α´
β´
γ´

αριθμοί

ενικός
πληθυντικός
δυϊκός

**ονοματικοί
τύποι**

απαρέμφατο
μετοχή

εγκλίσεις

οριστική
υποτακτική
ευκτική
προστακτική

χρόνοι

ενεστώτας
παρατατικός
μέλλοντας
αόριστος
παρακείμενος
υπερσυντέλικος
συντ.μέλλοντας

διαθέσεις

ενεργητική
μέση
παθητική
ουδέτερη

φωνές

ενεργητική
μέση

Ασκήσεις

1. Να τονίσετε τις ακόλουθες λέξεις, δικαιολογώντας την επιλογή σας, και να βάλετε το σωστό πνεύμα: θηκη, λεγω, νησος, σταδιον, περίβολος, αδυτον, ναυλος, κτηνος, μεσον, τροπος, λογων, νεος, βωλος, ταυρος, δουλων, δουλος, γενναιων, οινος, γενναιος, μηκος, ζευγος, οικτος, ρωμη (= σωματική δύναμη), ρητωρ, υφος, χωρος, πολεμων, τραπεζης, ανθρωπων, τοιχος.

2. Να συνδυάσετε τις φράσεις της στήλης Α΄ με τις κατάλληλες της στήλης Β΄, ώστε να σχηματιστούν νοηματικώς αποδεκτές προτάσεις:

A´	B´
Η λέξη διετρέφετο	είναι ουσιαστικό
Η λέξη τινά	είναι πρόθεση
Η λέξη από	είναι ρήμα
Η λέξη κεραμέων	είναι αντωνυμία

3. Να γράψετε (με τη βοήθεια λεξικού) προτάσεις στη ν.ε. χρησιμοποιώντας τις παρακάτω λόγιες φράσεις:
εν κινήσει, εν δράσει, εν ανάγκη, εν προκειμένω, ενόψει, επ’ αυτοφώρω, εν καιρώ, εν λευκώ.

4. Να συνδυάσετε τις λέξεις της στήλης A´ με τις κατάλληλες λέξεις της στήλης B´, ώστε να σχηματιστούν λόγιες φράσεις που χρησιμοποιούνται στη ν.ε.

Στη συνέχεια να σχηματίσετε με αυτές προτάσεις στη ν.ε.

A´	B´
πάση ενώπιος επ´ ουδενί επί τη εν ευθέτω	λόγω ευκαιρία χρόνω θυσία ενωπίω

5. Αφού παρατηρήσετε την εικόνα, να επιλέξετε την κατάλληλη συνοδευτική φράση από την επόμενη σελίδα:

Μουσείο Καλών Τεχνών Βοστώνης

- 1. Γλύπται ἀγάλματα σμιλεύουσι.**
- 2. Κεραμείς κρατήρας (= αγγεία για κρασί) ἐκ πηλοῦ πλάττουσιν.**
- 3. Χαλκεῖς ξίφη σιδηρᾶ ποιοῦσιν**

**ἔργον δ' οὐδέν ὄνειδος,
ἀεργίη δε τ' ὄνειδος
Ἡσίοδος, *Ἔργα και Ἡμέραι*,
στ. 311**

**Η δουλειά δεν είναι ντροπή·
ντροπή είναι να μην
κάνεις τίποτε.**

Ενότητα 4

Ένα ταξίδι επιστημονικής φαντασίας

Α. Κείμενο Ο Λουκιανός (γεννήθηκε το 120 μ.Χ. περίπου) καταγόταν από τη Συρία. Άριστος γνώστης της ελληνικής γλώσσας, στρέφεται με το έργο του εναντίον καθιερωμένων αντιλήψεων και καυτηριάζει τα κακώς κείμενα της εποχής του. Ένα σημαντικό έργο του είναι η **Άληθής Ιστορία** που αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της δημιουργικής

φαντασίας και του ανήσυχου πνεύματός του. Σε αυτό, με χαριτωμένο λόγο και περιπαικτική διάθεση, σατιρίζει τα περιπετειώδη μυθιστορήματα της εποχής του επινοώντας ένα υπερπόντιο ταξίδι που τον οδηγεί σε μια απίστευτη συνάντηση...

Πλέομεν ὅσον τριακοσίους σταδίου καὶ νήσω μικρᾶ καὶ ἐρήμη προσφερόμεθα. Μείναντες δὲ ἡμέρας ἐν τῇ νήσῳ πέντε, τῇ ἕκτῃ ἐξορμῶμεν καὶ τῇ ὀγδόῃ καθορῶμεν ἄνθρώπους πολλοὺς ἐπὶ τοῦ πελάγους διαθέοντας, ἅπαντα ἡμῖν προσεοικότας καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ μεγέθη, πλὴν τῶν ποδῶν μόνων· ταῦτα γὰρ φέλλινα ἔχουσιν· ἀφ' οὗ δή, οἶμαι, καὶ καλοῦνται Φελλόποδες. Θαυμά-

ζομεν οὖν ὀρῶντες οὐ βαπτίζο-
μένους, ἀλλὰ ὑπερέχοντας τῶν
κυμάτων καὶ ἀδεῶς ὀδοιποροῦ-
ντας. Οἱ δὲ καὶ προσέρχονται καὶ
ἀσπάζονται ἡμᾶς ἑλληνικῇ φωνῇ
λέγουσί τε εἰς Φελλῶ τὴν αὐτῶν
πατρίδα ἐπείγεσθαι. Μέχρι μὲν
οὖν τινος συνοδοιποροῦσι ἡμῖν
παραθέοντες, εἶτα ἀποτρεπόμε-
νοι τῆς ὁδοῦ βαδίζουσιν
εὐπλοῖαν ἡμῖν ἐπευχόμενοι.

Λουκιανός, *Ἀληθῆς Ἱστορία* 2.3-4
(διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

τὸ στάδιον (πληθ. τὰ στάδια καὶ
οἱ στάδιοι) = το στάδιο, αρχαία
μονάδα μέτρησης μήκους ἴση με

185 μ. περίπου (πβ. ν.ε.: στάδιο, σταδιοδρομία)

προσφέρομαι = προσορμίζομαι, αγκυροβολώ (πβ. ν.ε.: προσφορά, πρόσφορο, αντιπροσφορά)

ἐξορμάω, ἐξορμῶ = ξεκινώ (πβ. ν.ε.: εξόρμηση, παρορμητικός, εφόρμηση)

καθοράω, καθορῶ = διακρίνω (πβ. ν.ε.: κάτοπτρο, κατοπτρεύω)

διαθέοντας (μτχ. ρ. διαθέω) = να τρέχουν εδώ κι εκεί (πβ. ν.ε.: βοήθεια)

ἅπαντα ἡμῖν προσεικότηας = που έμοιαζαν μ' εμάς σε όλα

πλὴν τῶν ποδῶν = εκτός από τα πόδια

ὁ φέλλινος, ἡ φελλίνη, τὸ

φέλλινον = κατασκευασμένος από φελλό

**ἀφ' οὐ δή, οἶμαι = γι' αὐτόν τον
λόγο μάλιστα, νομίζω
θαυμάζω = απορώ, θαυμάζω
ὄρωντες (μτχ. ρ. ὄράω, ὄρῶ) =
βλέποντας (πβ. ν.ε.: ορατός,
ὄραση, διορατικός)
οὐ βαπτιζομένους, ἀλλὰ
ὑπερέχοντας τῶν κυμάτων = να
μη βουλιάζουν, ἀλλὰ να μένουν
πάνω στα κύματα
καὶ ἀδεῶς ὁδοιποροῦντας = και
να βαδίζουν χωρίς φόβο
προσέρχομαι = πλησιάζω
ἀσπάζομαι = χαιρετώ,
καλωσορίζω
ἡμᾶς (προσ. αντων. α' προσ.) =
εμάς
λέγουσί τε ἐπείγεσθαι (απαρ. ρ.
ἐπείγομαι) = και λένε ὅτι βιάζονται
(να φτάσουν)**

**μέχρι μὲν οὖν τινος συνοδοιπο-
ροῦσι ἡμῖν παραθέοντες = μέχρις
ενός σημείου, λοιπόν, μας
συνοδεύουν τρέχοντας δίπλα μας
εἶτα ἀποτρεπόμενοι τῆς ὁδοῦ
βαδίζουσιν εὐπλοῖαν ἡμῖν
ἐπευχόμενοι = ἐπειτα αλλάζουν
δρόμο και προχωρούν ευχόμενοι σ'
εμάς «καλό ταξίδι»**

Ερμηνευτικά σχόλια Ο Λουκιανός
στο έργο του Ἄληθῆς Ἱστορία δια-
κωμωδεῖ μια κατηγορία λογοτεχνι-
κῶν έργων που ήταν ιδιαίτερα αγα-
πητά στην εποχή του, ήταν όμως
γεμάτα από υπερβολές και εξω-
πραγματικές καταστάσεις. Ο συγ-
γραφέας ξεκινά για ένα θαλάσσιο
ταξίδι με πολλά απρόοπτα· επισκέ-
πτεται, μεταξύ άλλων, και το νησί
των Φελλοπόδων, όπου όλα είναι

ασυνήθιστα και παράξενα. Ενδεικτική της δροσιάς που αποπνέει ο λόγος του Λουκιανού είναι και η αφέλεια με την οποία εξηγούνται όλα τα δυσεξήγητα που μας περιγράφει.

ἅπαντα ἡμῖν προσεικότας καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ μεγέθη: Ἐνα εξαιρετικά ενδιαφέρον στοιχείο του τρόπου με τον οποίο παρουσιάζει τους φανταστικούς ἥρωές του είναι τα σχεδόν ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά τους. Ο ανθρωπομορφισμός στην παρουσίαση φανταστικών πλασμάτων είναι ένα χαρακτηριστικό που επιβιώνει έως τις μέρες μας. Ας θυμηθούμε τις ταινίες κινουμένων σχεδίων, όπου τα διάφορα ζώα σκέφτονται, ενεργούν και αντιδρούν όπως ακριβώς και οι άνθρωποι. Από το χαρακτηριστικό αυτό ελάχιστες φορές έχει ξεφύγει και η

πλέον προωθημένη «επιστημονική φαντασία» στη λογοτεχνία και στον κινηματογράφο, όπου ακόμα και τα πιο αποκρουστικά εξωγήινα και άλλα εχθρικά όντα έχουν χαρακτηριστικά ανθρώπου.

Ερωτήσεις

- 1. Ποια αξιοπερίεργα χαρακτηριστικά παρουσιάζουν οι Φελλόποδες που περιγράφει ο Λουκιανός;**
- 2. Πώς συμπεριφέρθηκαν οι Φελλόποδες στον αφηγητή και στους συντρόφους του;**
- 3. Να συγκρίνετε τους φανταστικούς ήρωες του Λουκιανού με τους αγαπημένους σας χαρακτήρες από τον κόσμο των κινουμένων σχεδίων ή της επιστημονικής φαντασίας.**

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή φωνή

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο φωνή]

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

φωνητός [= αυτός που μπορεί να ειπωθεί]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

τό φώνημα, φωνητικός, φωνήεν

Νέα Ελληνική

φωνάζω, φωναχτά, φωνακλάς, φωνηεντικός

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

άντιφωνέω, άντιφωνῶ, εϋφωνος, μικρόφωνος,

ἡ μικροφωνία, μεγαλόφωνος

Αρχαία / Νέα Ελληνική

φωνασκέω, φωνασκῶ [= (α.ε.)
καλλιεργῶ τη φωνή μου, (ν.ε.)
φωνάζω δυνατά, κραυγάζω,] ἡ
φωνασκία, ἡ εὐφωνία, ἀναφω-
νέω, ἀναφωνῶ, διαφωνέω, δια-
φωνῶ, ἡ διαφωνία, συμφωνέω,
συμφωνῶ, ἡ συμφωνία, σύμφω-
νος, ἄφωνος, ἡ ἀφωνία, καλλί-
φωνος παράφωνος ἡ παραφω-
νία, πολύφωνος ἡ πολυφωνία

Νέα Ελληνική

εὐφωνικός, μικρόφωνο, μεγά-
φωνο, πολυφωνικός, μεγαλό-
φωνα (ἢ –ως), γραμμόφωνο,
φωνογράφος, φωνοληψία,
φωνολογία, φωνολογικός

Ασκήσεις

1. Συνδυάζοντας τις λέξεις της στήλης Α' με τις κατάλληλες από τη στήλη Β' να δημιουργήσετε ονοματικά σύνολα:

A'	B'
1. μικροφωνική	α. γνώμη
2. σύμφωνη	β. πάθη
3. μικροφωνική	γ. ευφωνίας
4. χάριν	δ. χορωδία
5. παράφωνη	ε. χορδές
6. φωνηεντικά	στ. εγκατάσταση

2. Χρησιμοποιώντας λέξεις μόνο από τον Λεξιλογικό Πίνακα να δώσετε ένα συνώνυμο ή ένα αντώνυμο των παρακάτω λέξεων:

Συνώνυμα

έριδα, διχογνωμία →
εύφρωνος →
πλουραλισμός →
κραυγάζω →
κακόφρωνος →
δυσαρμονία →

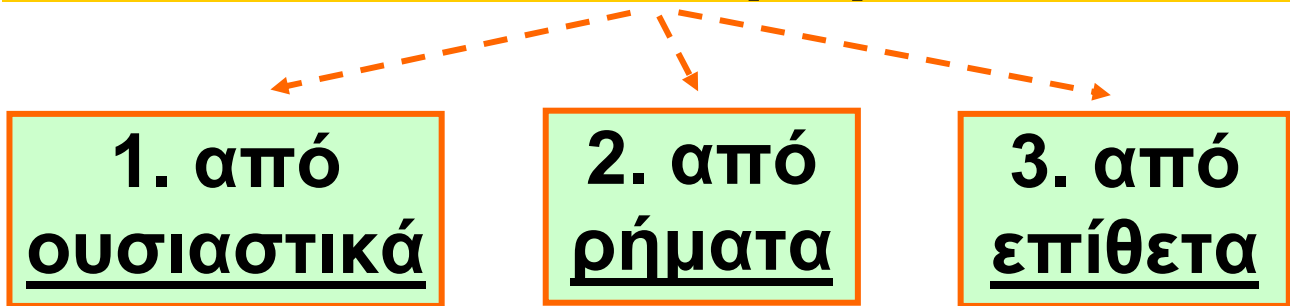
Αντώνυμα

χαμηλόφωνα →
διαφωνία →
ψιθυρίζω →
μονοφωνία →

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή ουσιαστικών

Ουσιαστικά παράγονται:

Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (α' μέρος)

- Υποκοριστικά – Περιεκτικά – Τοπικά

Υποκοριστικά λέγονται τα παράγωγα ουσιαστικά τα οποία δηλώνουν πραγματική ή συναισθηματική σμίκρυνση της πρωτότυπης λέξης.

Περιεκτικά λέγονται τα παράγωγα ουσιαστικά, τα οποία σημαίνουν το μέρος που περιέχει πολλά από ε-

κείνα που φανερώνει η πρωτότυπη λέξη ή πολλά όμοια πράγματα που βρίσκονται στο ίδιο μέρος.

Τοπικά είναι τα παράγωγα ουσιαστικά τα οποία σημαίνουν τον τόπο όπου μένει ή εργάζεται το πρόσωπο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή τον τόπο όπου γίνεται μια ενέργεια.

Καταλήξεις υποκοριστικών

-άριον	άνθρωπάριον <
-ιον	άνθρωπος
-ίδιον	σωμάτιον < σῶμα
-ίς	οἰκίδιον < οἶκος
-ίσκος	νησίς < νῆσος
-ύλλιον	νεανίσκος < νεανίας εἰδύλλιον < εἶδος (σύντομο ποίημα συχνά με βουκολικό περιεχόμενο)

Καταλήξεις περιεκτικών

-(ε)ών	ἀμπελών < ἄμπελος ἐλαιών < ἐλαία
-ιά	μυρμηκιά < μύρμηξ στρατιά < στρατός

Καταλήξεις τοπικών

-ιον	ἐμπόριον < ἔμπορος
-(ε)ῖον	ἰατρεῖον < ἰατρός

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τα παρακάτω παράγωγα ουσιαστικά στην κατηγορία στην οποία ανήκουν. Στη συνέχεια να υπογραμμίσετε την κατάληξή τους: παιδάριον, λογεῖον, θυρίς, πυργίδιον, παρθενών, μαγειρεῖον, παιδίσκη, ξιφίδιον.

2. Να γράψετε την πρωτότυπη λέξη των ουσιαστικών της προηγούμενης άσκησης.

3. Να αντιστοιχίσετε τα παράγωγα ουσιαστικά της στήλης Α΄ με τα πρωτότυπα ουσιαστικά της στήλης Β΄ και να γράψετε στη στήλη Γ΄ αν αυτά είναι υποκοριστικά, περιεκτικά ή τοπικά:

A΄	B΄	Γ΄
1. ἀρχεῖον	α. ξένος	_____
2. σφηκιά	β. οἶκος	_____
3. οἰκίσκος	γ. σάνδα-	_____
4. σανδά- λιον	λον	_____
5. ξενών	δ. σανίς	_____
6. σανίδιον	ε. σφήξ	_____
	στ. ἀρχή	_____

4. Να αντιστοιχίσετε τα παράγωγα ουσιαστικά (στήλη Α΄) με την κατηγορία στην οποία ανήκουν (στήλη Β΄):

A΄	B΄
1. πετρίδιον	
2. έπύλλιον	α. υποκοριστικό
3. κουρείον	
4. περιστερεών	β. τοπικό
5. πλοιάριον	
6. ψηφίς	γ. περιεκτικό
7. χρυσίον	

5. Να γράψετε παράγωγα ουσιαστικά των παρακάτω λέξεων που να δηλώνουν αυτό που ζητείται στην παρένθεση:

χῶρος (υποκοριστικό) → _____
γραφεύς (τοπικό) → _____
κίων (υποκοριστικό) → _____
θήρ (υποκοριστικό) → _____

ὄμμα (υποκοριστικό) → _____
ὠδή (τοπικό) → _____

Γ. Γραμματική

1. Το άρθρο

Όπως και στη ν.ε., το άρθρο είναι μονοσύλλαβη κλιτή λέξη, η οποία χρησιμοποιείται πριν από ουσιαστικά και επίθετα (ή πριν από λέξεις που παίζουν τον ρόλο ουσιαστικών και επιθέτων, όπως στη φράση: το λέγω είναι ρήμα), π.χ. τῆ νήσῳ, τοῦ πελάγους, τὰ σώματα, τὰ μεγέθη, τῶν ποδῶν, τῶν κυμάτων, τὴν πατρίδα, τῆς ὁδοῦ.

	αρσενικό γένος	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	ὁ	οἱ
γενική	τοῦ	τῶν
δοτική	τῷ	τοῖς
αιτιατική	τόν	τούς
κλητική	(ὦ)	(ὦ)

	θηλυκό γένος	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	ἡ	αἱ
γενική	τῆς	τῶν
δοτική	τῇ	ταῖς
αιτιατική	τήν	τάς
κλητική	(ὦ)	(ὦ)

	ουδέτερο γένος	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	τό	τά
γενική	τουῦ	τῶν
δοτική	τῷ	τοῖς
αιτιατική	τό	τά
κλητική	(ὦ)	(ὦ)

Ο τύπος **ὦ** δεν είναι τύπος του άρθρου αλλά **επιφώνημα**, που χρησιμοποιείται μπροστά από ονόματα **κλητικής** πτώσης.

2. Β΄ κλίση ουσιαστικών

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη Ενότητα, στην α.ε. υπάρχουν τρεις κλίσεις: η πρώτη, η δεύτερη και η τρίτη. Σε αυτή την Ενότητα θα μελετήσετε τη **β΄ κλίση**.

Β΄ κλίση

αρσενικά
και θηλυκά
σε -ΟΣ

ουδέτερα
σε -ΟΝ

Οι **καταλήξεις** των πτώσεων είναι οι εξής:

	αρσενικό και θηλυκό	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	-ΟΣ	-ΟΙ
γενική	-ΟΥ	-ΩΝ
δοτική	-Ω	-ΟΙΣ
αιτιατική	-ΟΝ	-ΟΥΣ
κλητική	-Ε	-ΟΙ

	ουδέτερο	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	-ον	-α
γενική	-ου	-ων
δοτική	-ω	-οις
αιτιατική	-ον	-α
κλητική	-ον	-α

► Να εντοπίσετε τα ουσιαστικά του κειμένου της Ενότητας που ανήκουν στη β΄ κλίση.

► Να συμπληρώσετε την κλίση του ουσιαστικού ὁ νόμος με τη βοήθεια του προηγούμενου πίνακα. Να προσθέσετε και το άρθρο:

	ενικός αριθμός	
	α.ε.	ν.ε.
ονομαστική	νόμος	
γενική	_____	_____
δοτική	_____	_____
αιτιατική	_____	_____
κλητική	_____	_____
		νόμος νόμου
		νόμο νόμω

	πληθυντικός αριθμός	
	α.ε.	ν.ε.
ονομαστική	_____	
γενική	_____	_____
δοτική	_____	_____
αιτιατική	_____	_____
κλητική	_____	_____
		νόμοι νόμων
		νόμους νόμοι

Παρατηρήσεις.

1. Η κατάληξη **-α** στον πληθυντικό των ουδετέρων είναι **βραχεία**, π.χ. τὰ δῶρα.
2. Η δίφθογγος **οι**, όταν βρίσκεται στο τέλος κλιτής λέξης (πλην ευκτικής ρήματος), είναι **βραχεία**, π.χ. οἱ χῶροι (αλλά τοῖς χώροις).
3. Η γενική και η δοτική των ουσιαστικών β' κλίσης, όταν τονίζονται στη **λήγουσα**, **περισπώνται** και στους δύο αριθμούς, π.χ. του ποταμοῦ, τῷ ποταμῷ, τῶν ποταμῶν, τοῖς ποταμοῖς.
4. Τα **οξύτονα** και **παροξύτονα** ουσιαστικά β' κλίσης διατηρούν τον τόνο τους στην **ίδια** συλλαβή σε όλες τις πτώσεις, π.χ. ὁ νομός, τοῦ νομοῦ, τῷ νομῷ, τὸν νομόν.

5. Τα **προπαροξύτονα** ουσιαστικά β' κλίσης τονίζονται στην **προπαραλήγουσα**, όταν η **λήγουσα** είναι **βραχεία**, π.χ. **ὁ ἄνθρωπος, οἱ ἄνθρωποι**. Ο τόνος τους κατεβαίνει στην **παραλήγουσα**, όταν η **λήγουσα** είναι **μακρά**, π.χ. **τοῦ ἄνθρώπου, τῶν ἀνθρώπων**.

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τις πτώσεις που λείπουν στον παρακάτω πίνακα:

ενικός αριθμός		
ονομ.	ἡ ἄμπελος	
γεν.		τοῦ ταύρου
δοτ.		
αιτ.		
κλητ.		

πληθυντικός αριθμός		
ονομ.		
γεν.		
δοτ.		τοῖς ταύροις
αιτ.	τὰς ἀμπέλους	
κλητ.		

2. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:
τοῖς ὀφθαλμοῖς, τῇ νήσῳ, τοῖς ἀνθρώποις, τὸν οἶνον, τοὺς ὄρκους, τῷ ποτηρίῳ.

3. Να αντιστοιχίσετε τα ουσιαστικά της στήλης Α' με τις πτώσεις τους στη στήλη Β':

A´	B´
1. σταδίους	α. γενική ενικού
2. Λουκιανός	β. ονομαστική ενικού
3. ποταμῶν	γ. αιτιατική πληθυντικού
4. νήσῳ	δ. γενική πληθυντικού
5. τυροῦ	ε. δοτική ενικού

4. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις και να τονίσετε τα ουσιαστικά και τους τύπους του άρθρου:

του μυστηρι___, την νησ___,
 τοις σταδι___, τα δένδρ___,
 των δωρ___, του οίκ ___,
 τον ίατρ___, τῷ έφηβ___,
 του καρπ___, τοις ποταμ___,
 ταις ψηφ___, τους γεωργ___,
 τους άνθρωπ___,
 τον Λουκιαν ___.

5. Στις προτάσεις που ακολουθούν να συμπληρώσετε την κατάλληλη πτώση του ουσιαστικού και στη συνέχεια να γράψετε την ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

α. Οἱ _____ (ταῦρος) ἄγριοί
εἰσιν. (_____)

β. Διεφθάρη (= έχασε) δὲ ὁ Θάμυ-
ρις ὑπὸ _____ (νόσος) τοὺς
_____ (ὄφθαλμός).

(_____) (_____)

γ. Αἱ _____ (ἄμπελος) τὸν
_____ (οἶνος) παρέχουσιν.

(_____) (_____)

δ. Ἐπίστανται (= γνωρίζουν) τὰ
γινόμενα οἱ _____ (σύμμαχος)
καὶ οἱ _____ (πολέμιος) καὶ
ἅπαντες Ἕλληνες καὶ _____
(βάρβαρος).

(_____) (_____)

(_____)

**ε. Παῦσον (= σταμάτησε) τοῦ
_____ (θρήνος). (_____)**

3. Προσωπικές αντωνυμίες

**Στο κείμενο της Ενότητας συνα-
ντήσατε τους τύπους ἡμῖν και
ἡμᾶς, οι οποίοι ανήκουν στις
προσωπικές αντωνυμίες της α.ε.**

**Ακολουθεί η κλίση του α΄ και β΄
προσώπου (το γ΄ πρόσωπο δεν
απαντά συχνά στα πεζά κείμενα):**

α΄ πρόσωπο

ενικός αριθμός		
	α.ε.	ν.ε.
ονομ.	ἐγώ	εγώ
γεν.	ἐμοῦ, μου	εμένα, μου
δοτ.	ἐμοί, μοι	
αιτ.	ἐμέ, με	εμένα, με

πληθυντικός αριθμός		
	α.ε.	ν.ε.
ονομ.	ἡμεῖς	εμεῖς
γεν.	ἡμῶν	εμάς, μας
δοτ.	ἡμῖν	
αιτ.	ἡμᾶς	εμάς, μας

β' πρόσωπο

	ενικός αριθμός	
	α.ε.	ν.ε.
ονομ.	σύ	εσύ
γεν.	σοῦ, σου	εσένα, σου
δοτ.	σοί, σοι	
αιτ.	σέ, σε	εσένα, σε

	πληθυντικός αριθμός	
	α.ε.	ν.ε.
ονομ.	ὑμεῖς	εσεῖς
γεν.	ὑμῶν	εσάς, σας
δοτ.	ὑμῖν	
αιτ.	ὑμᾶς	εσάς, σας

Παρατήρηση

Οι αντωνυμίες **δεν έχουν κλητική** (εξαιρείται η δεικτική αντωνυμία **οὗτος**, την οποία θα εξετάσουμε σε επόμενη Ενότητα).

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τους τύπους προσωπικών αντωνυμιών της στήλης Α΄ με τη γραμματική τους ταυτότητα στη στήλη Β΄:

A΄	B΄
1. ὑμῖν	α. γενική ενικού α΄ προσώπου
2. με	β. δοτική ενικού β΄ προσώπου
3. ἡμῶν	γ. δοτική πληθυντικού β΄ προσώπου
4. ἐμοῦ	δ. αιτιατική ενικού α΄ προσώπου
5. σοι	ε. γενική πληθυντικού α΄ προσώπου

2. Να υπογραμμίσετε τις προσωπικές αντωνυμίες των παρακάτω φράσεων και να τις αναγνωρίσετε γραμματικά:

α. Αἱ ψυχὰὶ ἡμῶν καθαραὶ εἰσιν.

β. Μάχονται ἡμῖν οἱ πολέμιοι.

γ. Αἰροῦνται ἡμᾶς στρατηγούς.

δ. Ἐγὼ εἶμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός.

ε. Ὁ λόγος σου γλυκὺς ἐστί.

στ. Οἱ πρόγονοι ὑμῶν γενναῖοι ἦσαν.

ζ. Λέγω σοι καὶ τοῦτο.

**Λίαν φιλῶν σεαυτὸν οὐχ ἔξεις
φίλον
Μένανδρος, *Γνώμαι Μονόστιχοι***

**Εάν αγαπάς υπερβολικά τον
εαυτό σου, δε θα έχεις φίλους**

Ενότητα 5

Ο Τριπτόλεμος ξεκίνησε από την Αττική επάνω σε φτερωτό άρμα, για να διδάξει στους ανθρώπους όλης της Γης την καλλιέργεια του σιταριού, όπως του ανατέθηκε από τη θεά Δήμητρα (5ος αι. π.Χ., Βρετανικό Μουσείο)

Ο πλούτος της αττικής γης

Α. Κείμενο. Ο Αθηναίος Ξενοφών (περ. 430-355 π.Χ.) καταπιάστηκε

στη διάρκεια της ζωής του με ποικίλες δραστηριότητες –μεταξύ άλλων, πήρε μέρος (401 π.Χ.) στην εκστρατεία του Κύρου του Νεοτέρου εναντίον του αδερφού του, βασιλιά της Περσίας, Αρταξέρξη–, διατηρώντας παράλληλα ζωντανή σχέση με τη συγγραφή. Έγραψε έργα ιστορικά, φιλοσοφικά, πολιτικά, οικονομικά κ.ά. Με το έργο του *Πόροι* καταθέτει μια πρόταση προκειμένου η αποδυναμωμένη Αθήνα του 4ου αι. π.Χ. να καταφέρει να βελτιώσει την οικονομική κατάστασή της και να διασφαλίσει την ευημερία των πολιτών. Στο απόσπασμα που θα μελετήσουμε ο Ξενοφών απαριθμεί οικονομικούς πόρους της πόλης που θα μπορούσαν να της εξασφαλίσουν ανάπτυξη χωρίς να αναγκάζεται να στρέφεται

εναντίον άλλων ελληνικών πόλεων
ασκώντας επεκτατική πολιτική.

Τῶν Ἀθήνησι προεστηκότων
ἔλεγόν τινες ὡς γινώσκουσι μὲν
τὸ δίκαιον, διὰ δὲ τὴν τοῦ
πλήθους πενίαν ἀναγκάζονται
ἀδικώτεροι εἶναι περὶ τὰς πόλεις.
Ἐκ τούτου ἐπεχείρησα σκοπεῖν εἴ
πη δύναιντ' ἂν οἱ πολῖται
διατρέφεσθαι ἐκ τῆς ἑαυτῶν.
Τοῦτο μὲν οὖν ἀνεφαίνετό μοι ὅτι
ἡ χώρα πέφυκεν οἷα πλείστας
προσόδους παρέχεσθαι. Αἱ μὲν
γὰρ ὥραι ἐνθάδε πραόταταί εἰσιν·
ἃ δὲ πολλαχοῦ οὐδὲ βλαστάνει
ἐνθάδε καρποφορεῖ. Ὡσπερ δὲ ἡ
γῆ, οὕτω καὶ ἡ περὶ τὴν χώραν
θάλαττα παμφορωτάτη ἐστίν. Καὶ
μὴν ὅσαπερ οἱ θεοὶ ἐν ταῖς ὥραις
ἀγαθὰ παρέχουσι, καὶ ταῦτα

πάντα ἔνταῦθα πρωαῖτα τα μὲν ἄρχεται, ὀψιαῖτα δὲ λήγει. Πρὸς τούτοις καὶ αἶδια ἀγαθὰ ἔχει ἢ χώρα. Πέφυκε μὲν γὰρ λίθος ἐν αὐτῇ ἀφθονος, ἐξ οὗ κάλλιστοι μὲν ναοί, κάλλιστοι δὲ βωμοὶ γίνονται, εὐπρεπέστατα δὲ θεοῖς ἀγάλματα. Ἔστι δὲ καὶ γῆ ἢ σπειρομένη μὲν οὐ φέρει καρπὸν, ὀρυττομένη δὲ πολλαπλασίους τρέφει ἢ εἰ σῖτον ἔφερε. Καὶ μὴν ὑπάργυρός ἐστι.

Ξενοφῶν, Πόροι 1.1-5 (διασκευή)

**Διαδικασία εξόρυξης
αργιλοχώματος
στα ορυχεῖα του
Λαυρίου (6ος αι. π.Χ.,
Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου)**

Γλωσσικά σχόλια

τῶν Ἀθήνησι προεστηκότων (ρ. προϊσταμαι) τινές = μερικοί / κάποιοι από τους ηγέτες της Αθήνας (πβ. ν.ε.: προϊστάμενος) ὡς (ειδ. σύνδ.) γινώσκουσι = ότι δήθεν γνωρίζουν (πβ. ν.ε.: γνώση, γνωστικός)

διὰ τὴν τοῦ πλήθους πενίαν (ουσ. ἡ πενία) = λόγω της φτώχειας του λαού

ἐκ τούτου = εξαιτίας αυτού, για τον λόγο αυτό

ἐπεχείρησα σκοπεῖν (ρ. σκοπέω, σκοπῶ) = επιχείρησα να διερευνήσω (πβ. ν.ε.: σκοπός, σκέψη)

εἴ πῃ δύναιντ' ἂν διατρέφεσθαι = αν θα μπορούσαν με κάποιον τρόπο να συντηρηθούν

**ἐκ τῆς ἑαυτῶν = από τη χώρα τους
ἀνεφαίνετό μοι = άρχισα να σχη-
ματίζω τη γνώμη**

**ἡ χώρα πέφυκεν οἷα πλείστας
προσόδους παρέχεσθαι = η χώρα
είναι από τη φύση της ικανή να
παρέχει πάρα πολλούς πόρους /
έσοδα**

**αἱ μὲν γὰρ ὥραι ἐνθάδε πρῶταταί
εἰσιν = γιατί οι εποχές εδώ είναι
πάρα πολύ ήπιες**

**ἃ (αναφ. αντων.) δὲ πολλαχοῦ
οὐδὲ βλαστάνει = και τα φυτά που
σε πολλά άλλα μέρη ούτε καν
φυτρώνουν**

ἐνθάδε = εδώ

**ὥσπερ... οὕτω = όπως ακριβώς...
έτσι**

ὁ/ἡ πάμφορος, τὸ πάμφορον (< πᾶν + φέρω) = αυτός που παρέχει κάθε λογής αγαθά, ο πολύ εύφορος καὶ μήν = και ασφαλώς

ὅσαπερ (αναφ. αντων.) = ὅσα βέβαια

ἐνταῦθα = εδῶ

πρωαίτατα ἄρχεται = πάρα πολύ νωρίς (πβ. ν.ε.: πρῶιμος, πρῶί, πρῶινός) αρχίζουν (πβ. ν.ε.: αρχή, αρχηγός, ἄρχοντας)

ὄψιαίτατα = πάρα πολύ αργά (πβ. ν.ε.: ὄψιμος)

πρὸς τούτοις = πέρα από αυτά, επιπλέον

ὁ/ἡ αἰδῖος, τὸ αἰδῖον = παντοτινός, διαρκής

πέφυκε (ρ. φύομαι) = υπάρχει εκ φύσεως

**ἔξ οὗ = από τον οποίο (ενν. λίθο)
κάλλιστος, ἢ καλλίστη, τὸ
κάλλιστον (επίθ. ὁ καλός, ἢ καλή,
τὸ καλόν) = πάρα πολύ όμορφος
ὁ/ἡ εὐπρεπής, τὸ εὐπρεπές =
κομψός**

**ἔστι δὲ καὶ γῆ ἢ σπειρομένη =
υπάρχουν και μερικές περιοχές
που, όταν καλλιεργούνται**

**ὀρυττομένη δὲ πολλαπλασίους
τρέφει ἢ εἰ σῖτον ἔφερε = όταν
όμως αξιοποιούνται για εξόρυξη,
μπορούν να θρέψουν πολύ
περισσότερους απ' όσους θα
έτρεφαν, αν καλλιεργούνταν (πβ.
ν.ε.: ὀρυγμα, ορυχείο,
μεταλωρύχος, αλατωρυχείο)**

**ὁ/ἡ ὑπάργυρος, τὸ ὑπάργυρον =
αυτός που έχει κοιτάσματα
αργύρου**

Ερμηνευτικά σχόλια

Τῶν Ἀθήνησι προεστηκότων...

τὰς πόλεις: Ο Ξενοφών

υποστηρίζει ότι ηγέτες της Αθήνας προβάλλουν την αδυναμία της

αττικής γης να εξασφαλίσει τα

αναγκαία αγαθά στους πολίτες της

ως δικαιολογία για την επεκτατική

και ηγεμονική πολιτική που ασκεί η

πόλη τους έναντι των άλλων

ελληνικών πόλεων. Δηλώνει πως ο

ισχυρισμός αυτός τον ώθησε να

διερευνήσει κατά πόσο η αττική γη

είναι ικανή να συντηρήσει τον

πληθυσμό της πόλης. Στη συνέχεια

καταδεικνύει πόσο γενναιόδωρη

υπήρξε η φύση με την Αττική

επικαλούμενος στοιχεία, όπως το

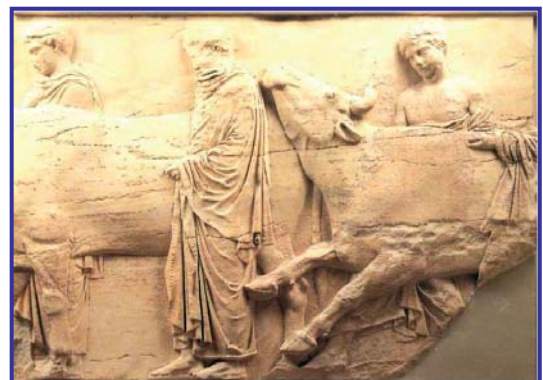
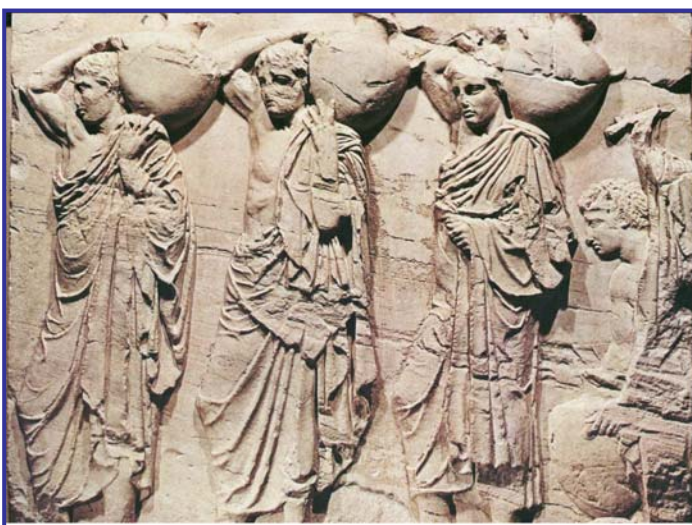
εύκρατο κλίμα και το πλούσιο υπέ-

δαφός της.

Ερωτήσεις

- 1. Ποιον ισχυρισμό προβάλλουν μερικοί άρχοντες των Αθηναίων, για να δικαιολογήσουν το ότι μερικές φορές αδικούν τους άλλους Έλληνες; Πώς αντιμετωπίζει αυτόν τον ισχυρισμό τους ο Ξενοφών; Ποια επιχειρήματα προβάλλει, για να στηρίξει την άποψη του;**
- 2. Ο Ξενοφών περιγράφει την Αττική ως τόπο με ιδανικό κλίμα και εξαιρετικές δυνατότητες και προοπτικές ανάπτυξης. Ποιες από αυτές πιστεύετε ότι έχουν αξιοποιηθεί από τους σύγχρονους Έλληνες, ποιες έχουν παραμεληθεί και ποιες έχουν χαθεί για πάντα;**
- 3. Λαμβάνοντας υπόψη όσα γνωρίζετε από το μάθημα της Ιστορίας να αναφέρετε άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας στους οποίους**

διακρίθηκαν οι Αθηναίοι. Ποιοι γεωγραφικοί και άλλοι παράγοντες πιστεύετε ότι τους έστρεψαν σε αυτούς;

Οι εικόνες της προηγούμενης σελίδας: Λεπτομέρειες από τη μεγαλοπρεπή πομπή των Παναθηναίων που απεικονίζεται στην πλάκα της βόρειας ζωφόρου του Παρθενώνα (Μουσείο Ακροπόλεως Αθήνας)

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή γῆ

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο γῆ]

Ομόρριζα απλά

**Αρχαία / Νέα Ελληνική
γήινος, γεώδης (και γαιώδης)**

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

ὁ γεωρύχος [= αυτός που σκάβει τη γη], ὁ γεωμόρος [= κτηματίας], γεωργέω, γεωργῶ , ὁ γεωτόμος [= αυτός που κόβει, ανοίγει το έδαφος], ἔγγαιος (συν. ἔγγειος) [= ντόπιος, εγχώριος]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

ὁ/ἡ γηγενής , τὸ γηγενές, ὁ γεωπόνος, ὁ γεωργός, ὁ γεωγράφος, ὁ γήλοφος και γεώλοφος (= λοφίσκος), τὸ γήπεδον (-ο) [= (α.ε.) τεμάχιο γης, (ν.ε) εγκατάσταση διεξαγωγής αθλητικών συναντήσεων] ἡ γεωμετρία, ἐπίγειος, ἔγγειος, μεσόγειος, ὑπόγειος

Νέα Ελληνική

γεωλόγος, γεώμηλο [= πατάτα],
γεώτρηση, γεωτρύπανο,
γεωδυναμική,
γεωπολιτικός, γηπεδούχος,
περίγειο, απόγειο, υδρόγειος,
υπέργειος, απογειώνω,
προσγειώνω

Ασκήσεις

1. Να εξηγήσετε τη σημασία των παρακάτω φράσεων της ν.ε. και να τις χρησιμοποιήσετε σε προτάσεις:
 - α. δίνω γη και ύδωρ
 - β. η Γη της Επαγγελίας
 - γ. όπου γης και πατρίς
2. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

α. Εγκαινιάστηκε η νέα _____ γραμμή του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου

β. Οι _____ μελετούν τα στρώματα του φλοιού της Γης και τις μεταβολές τους.

γ. Οι ποδοσφαιριστές συγκεντρώθηκαν πριν από την έναρξη του αγώνα στο κέντρο του _____.

δ. Παρά τις επανειλημμένες _____ δεν μπόρεσαν να βρουν νερό.

ε. Το παραθαλάσσιο χωριό στο οποίο παραθερίσαμε φέτος ήταν ένας _____ παράδεισος.

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή ουσιαστικών

Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (β' μέρος)

- Παρώνυμα – Εθνικά – Πατρωνυμικά – Γονεωνυμικά**

Παρώνυμα είναι τα παράγωγα ουσιαστικά που σημαίνουν πρόσωπο σχετικό με αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή πρόσωπο που ανήκει σε αυτό.

Εθνικά λέγονται τα ουσιαστικά που παράγονται από κύρια ονόματα χωρών, πόλεων και τόπων και σημαίνουν εκείνον που κατάγεται από κάποιον τόπο ή ανήκει σε αυτόν.

Πατρωνυμικά ονομάζονται τα ουσιαστικά που παράγονται από κύριο όνομα πατέρα, μητέρας ή άλλου προγόνου και σημαίνουν τον γιο, την κόρη και γενικά τον απόγονο.

εἴμ' Ὀδυσσεύς Λαερτιάδης
(Ὀδύσσεια, θ 19)

Στον Ὅμηρο ο Οδυσσεύς ονομάζεται «*Λαερτιάδης*», δηλαδή «γιος του Λαέρτιου (Λαέρτη)», ενώ ο Αγαμέμνων και ο Μενέλαος «*Ἄτρεΐδα*», δηλαδή «γιοι του Ατρέα».

Γονεωνυμικά λέγονται τα ουσιαστικά που σημαίνουν το νεογνό ζώου.

Καταλήξεις παρωνύμων

-εὺς	κεραμεὺς < κέραμος
-της:	πολίτης < πόλις
-(ι)της,	ναύτης < ναῦς
	τεχνίτης < τέχνη
-(έ)της,	φυλέτης (= αυτός που ανήκει στη φυλή) < φυλή
-(ώ)της	ἡπειρώτης < ἡπειρος, νησιώτης < νῆσος

Καταλήξεις εθνικών

-ιος:	Κορίνθιος < Κόρινθος
-(α)ῖος,	Κερκυραῖος <
-(ε)ῖος,	Κέρκυρα,
-(ω)ιος >	Κῶος < Κῶς
-ῶος	
-εὺς	Μεγαρεὺς < Μέγαρα, Χολαργεὺς < Χολαργός
-νός	Ἄσιανός < Ἄσια
-ῖνος	Ἄμοργῖνος < Ἄμοργός
-της:	Τεγεάτης < Τεγέα
-(ά)της,	Σπαρτιάτης < Σπάρτη,
-(ιά)της,	Σικελιώτης < Σικελία
-(ή)της,	
-(ί)της,	
-(ώ)της	
-ήσιος	Ἴθακήσιος < Ἴθάκη

Καταλήξεις πατρωνυμικών

-(ά)δης	Αΐνειάδης < Αΐνείας, Λαερτιάδης < Λαέρτιος ή Λαέρτης
-(ε)ίδης	Πριαμίδης < Πρίαμος, Άτρείδης < Άτρεΰς (κυρίως στην ποίηση)
-ίων	Κρονίων < Κρόνος

Καταλήξεις γονεωνυμικών

-ιδεΰς	λαγιδεΰς < λαγώς (ν.ε. λαγός)
---------------	---

Ασκήσεις

1. Να καταγράψετε εθνικά ουσιαστικά της ν.ε. που σχηματίζονται με τις καταλήξεις που διδαχτήκατε.

2. Να γράψετε τις παράγωγες λέξεις που ζητούνται συμπληρώνοντας τη σωστή κατάληξη στα παρακάτω ουσιαστικά με βάση τους πίνακες:

Ἑρέτρια → Ἑρετρι-_____ (εθνικό),

γράμμα → γραμματ-_____ (παρώνυμο),

ἄετός → ἄετ _____ (γονεωνυμικό),

Κρόνος → Κρον-_____ (πατρωνυμικό),

Μῆλος → Μήλ-_____ (εθνικό),

πρέσβυς → πρεσβύ-_____ (παρώνυμο),

Μυτιλήνη → Μυτιλην-_____ (εθνικό).

3. Να αντιστοιχίσετε τα παράγωγα ουσιαστικά της στήλης Α' με την κατηγορία στην οποία ανήκουν από τη στήλη Β':

A'	B'
1. Δαναΐδης	
2. Μιλήσιος	α. παρώνυμο
3. όπλίτης	β. εθνικό
4. τοξότης	γ. πατρωνυμικό
5. Ίταλιώτης	

4. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τις παράγωγες λέξεις που ζητούνται:

Ίππος	παρώνυμο→
Τάνταλος	πατρωνυμικό→
Αΐγυπτος	εθνικό→
πελαργός	γονεωνυμικό→
Ίρόδος	εθνικό→
δήμος	παρώνυμο→

Γ. Γραμματική

1. Οριστική ενεστώτα ρήματος εἶμι

Το εἶμι (= εἶμαι, υπάρχω) είναι βοηθητικό ρήμα της α.ε., όπως το εἶμαι και το ἔχω της ν.ε. Στην οριστική του ενεστώτα κλίνεται ως εξής:

	α.ε.	ν.ε.
ἐγώ σύ (οὗτος, αὕτη, τοῦτο)	εἶμι εἶ ἐστί(ν)	εἶμαι εἶσαι εἶναι
ἡμεῖς ὑμεῖς (οὗτοι, αὗται, ταῦτα)	ἐσμέν ἐστέ εἰσί(ν)	εἶμαστε εἶστε εἶναι

2. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Σε αυτή την Ενότητα θα διδαχτείτε τον σχηματισμό της οριστικής έγκλισης του ενεστώτα και του μέλλοντα στην ενεργητική φωνή των **βαρύτονων ρημάτων**, δηλ. των ρημάτων που **δεν τονίζονται στη λήγουσα**. Η οριστική έγκλιση φανερώνει κάτι βέβαιο, πραγματικό.

οριστική ενεστώτα	
α.ε	ν.ε.
ΤΟΞΕΪ-Ω	ΤΟΞΕΪΩ
ΤΟΞΕΪ-ΕΙΣ	ΤΟΞΕΪΕΙΣ
ΤΟΞΕΪ-ΕΙ	ΤΟΞΕΪΕΙ
ΤΟΞΕΪ-ΟΜΕΝ	ΤΟΞΕΪΟΜΕΝ
ΤΟΞΕΪ-ΕΤΕ	ΤΟΞΕΪΕΤΕ
ΤΟΞΕΪ-ΟΥΣΙ(ν)	ΤΟΞΕΪΟΥΝ

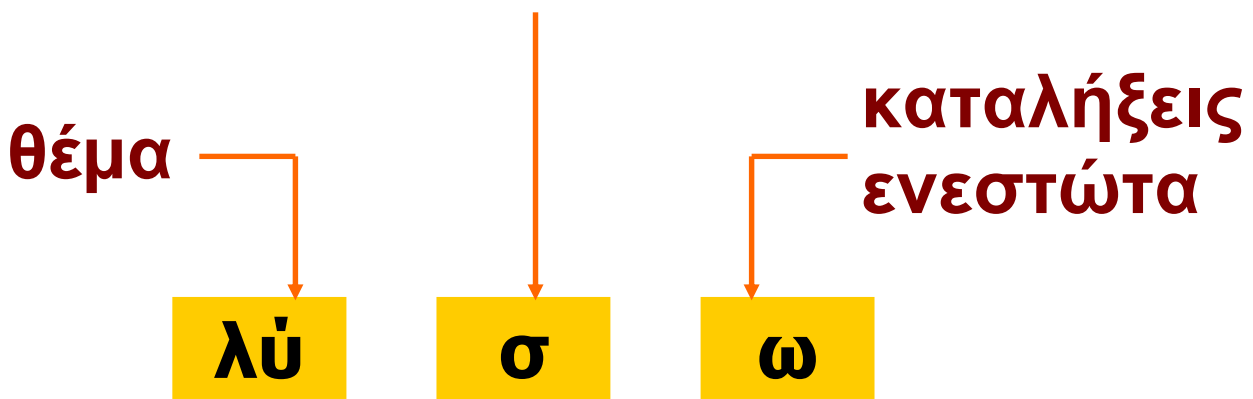
οριστική μέλλοντα	
α.ε	ν.ε.
τοξεύ-σ-ω	θα τοξεύω
τοξεύ-σ-εις	θα τοξεύεις
τοξεύ-σ-ει	θα τοξεύει
τοξεύ-σ-ομεν	θα τοξεύομεν
τοξεύ-σ-ετε	θα τοξεύετε
τοξεύ-σ-ουσι(ν)	θα τοξεύουν

Παρατηρούμε ομοιότητα στις καταλήξεις της οριστικής του ενεστώτα και του μέλλοντα ε.φ. με τις αντίστοιχες της ν.ε.(υπάρχει μικρή διαφοροποίηση μόνο στο α' και το γ' πληθυντικό πρόσωπο).

Ο μέλλοντας έχει τις ίδιες καταλήξεις με τον ενεστώτα, μόνο που προστίθεται ένα **-σ-** (ο **χρονικός χαρακτήρας**) πριν από τις καταλήξεις:

Σχηματισμός οριστικής μέλλοντα ε.φ.

χρονικός χαρακτήρας

3. Οριστική μέλλοντα ενεργητικής φωνής αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

Τα αφωνόληκτα ρήματα τα οποία έχουν χαρακτήρα άφωνο σύμφωνο, δηλαδή ουρανικό, χειλικό ή οδοντικό) σχηματίζουν την οριστική του μέλλοντα όπως τα φωνηεντόληκτα, με τη διαφορά ότι από τη **συγχώνευση του χαρακτήρα των ρημάτων αυτών με τον χρονικό χαρακτήρα –σ–** προκύπτουν τα ακόλουθα:

Χειλικός χαρακτήρας π, β, φ

(πτ) + σ → ψ

τρέπ-ω → τρέπ + σ-ω → τρέψω

βλάπτω (θ. βλαβ-) → βλάβ + σ-ω → βλάψω

Ουρανικός χαρακτήρας κ, γ, χ

(ττ, σσ) + σ → ξ

λέγ-ω → λέγ + σ-ω → λέξω

τάττω (θ. ταγ-) → τάγ + σ-ω → τάξω

Οδοντικός χαρακτήρας τ, δ, θ (ζ)

+ σ → αποβάλλεται ο οδοντικός χαρακτήρας και μένει το -σ-

πείθ-ω → πείθ + σ-ω → πείσω

ψεύδω → ψεύδ + σ-ω → ψεύσω

Ασκήσεις.

1. Να συμπληρώσετε τον σωστό τύπο του ρ. εἰμί στις παρακάτω φράσεις;

α. Ἐγώ _____ ἢ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.

β. Ἡμεῖς _____ προγόνων ἀγαθῶν.

γ. Ὑμεῖς _____ σύμμαχοι.

δ. Ἡ πόλις ἡμῶν ἀρχαιοτάτη

_____.

ε. Οἱ ἄνθρωποι θνητοὶ _____.

2. Να ἀντιστοιχίσετε τὶς φράσεις τῶν δυο στηλῶν:

A'	B'
1. Αἱ ὥραι πραόταται	α. ἐσμέν
2. Ἡ γῆ παμφορωτάτη	β. ἐστέ
3. Ἡμεῖς Ἕλληνες	γ. εἰμί
4. Ὑμεῖς προεστηκότες	δ. ἐστίν
5. Ἐγὼ διδάσκαλος τῆς ἀληθείας	ε. εἰσίν

3. Να γράψετε τον ίδιο τύπο της οριστικής μέλλοντα των ρηματικών τύπων: παρέχουσι, κηρύττει.

4. Να κλίνετε στην οριστική ενεστώτα και μέλλοντα τα ρήματα: καταλύω, πείθω, τρέπω, λήγω.

5. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού:

λέγουσι _____,

παρέχει _____,

βλαστάνει _____,

ἔχει _____,

φονεύεις _____, κρούσομεν

_____, λούετε _____,

παύσουσιν _____,

λύεις _____,

ἵκετεύσετε _____,

ἰδρύομεν _____,

ἀριστεύσει _____,

**βασιλεύω _____ /
θεραπεύουσιν _____.**

6. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω φράσεων από τον ενεστώτα στον μέλλοντα:

**α. Ὁ στρατηγὸς
κελεύει θαρσεῖν.**

**β. Οἱ διδάσκαλοι
παιδεύουσιν τοὺς
μαθητάς.**

**γ. Ἡμεῖς λύομεν τὰς
σπονδάς.**

**δ. Ὑμεῖς θύετε τοῖς
θεοῖς.**

7. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων από τον μέλλοντα στον ενεστώτα:

**α. Ἡμεῖς ἀριστεύσο-
μεν.**

**β. Οἱ ἄνθρωποι τοὺς
θεοὺς ἱκετεύουσιν.**

**γ. Οἱ πολέμιοι
ἐνεδρεύουσιν.**

**δ. Ὑμεῖς τοξεύσομεν
ταύρους ἀγρίου.**

**ε. Ὁ ἀλιεὺς ἰχθῦς
ἀλιεύσει.**

**Ἄπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας
ἔφυ**

Εὐριπίδης, *Φοίνισσαι*, στ.469

Ἡ ἀλήθεια λέγεται με ἀπλά λόγια

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1 6

Το ταξίδι των λέξεων στο χρόνο...

Οι Έλληνες και η ελληνική γλώσσα

Η καταγωγή του ελληνικού
αλφαβήτου

Οι διάλεκτοι της Αρχαίας ελληνικής

– Από τις αρχαίες ελληνικές

διαλέκτους στη Νέα Ελληνική

ΕΝΟΤΗΤΑ 2 33

Η εκπαίδευση των παιδιών στην

αρχαία Αθήνα (Πλάτων,

Πρωταγόρας 325c-326c, ελεύθερη

διασκευή)

A. Κείμενο

B. Πώς έγραφαν οι αρχαίοι

έλληνες;

Γ. Φθόγγοι και γράμματα

ΕΝΟΤΗΤΑ 3 33

Επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων (Ξενοφών, *Απομνημονεύματα* 2.7.6, ελεύθερη διασκευή)

A. Κείμενο

B. Ετυμολογικά: Η ετυμολογία των λέξεων – Παραγωγή και Σύνθεση

**Γ. Γραμματική: 1. Τόνοι και πνεύματα 2. Μέρη του λόγου
3. Τα παρεπόμενα των πτωτικών
4. Τα παρεπόμενα του ρήματος**

ΕΝΟΤΗΤΑ 4 90

Ένα ταξίδι επιστημονικής φαντασίας (Λουκιανός, *Άληθής Ιστορία* 2.3-4 (διασκευή))

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ή φωνή

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά

(α' μέρος): υποκοριστικά –
περιεκτικά – τοπικά –

- Γ. Γραμματική: 1. Το άρθρο
2. Β' κλίση ουσιαστικών
3. Προσωπικές αντωνυμίες

ΕΝΟΤΗΤΑ 5 123

Ο πλούτος της αττικής γής
Ξενοφών, *Πόροι* 1.1-5 (διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ἡ γῆ

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή
ουσιαστικών από ουσιαστικά (β'
μέρος: παρώνυμα – εθνικά –
πατρωνυμικά – γονεωνυμικά

Γ. Γραμματική: Οριστική ενεστώτα
ρ. εἶμι 2. Οριστική ενεστώτα και
μέλλοντα ε.φ. βαρύτονων 3.
Οριστική μέλλοντα ε.φ αφωνό-
ληκτων βαρύτονων ρημάτων

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.